

महाराष्ट्र शासन राजपत्र

असाधारण भाग आठ

वर्ष १०, अंक ४(४)]

शुक्रवार, जानेवारी १९, २०२४/पौष २९, शके १९४५

[पृष्ठे ३४, किंमत : रुपये २७.००

असाधारण क्रमांक १०

प्राधिकृत प्रकाशन

महाराष्ट्र विधानमंडळाचे अधिनियम व राज्यपालांनी प्रख्यापित केलेले अध्यादेश व केलेले विनियम आणि विधि व न्याय विभागाकडून आलेली विधेयके (इंग्रजी अनुवाद).

In pursuance of clause (3) of article 348 of the Constitution of India, the following translation in English of the Maharashtra Private Universities (Establishment and Regulation) Act, 2023 (Mah. Act No. VIII of 2024), is hereby published under the authority of the Governor.

By order and in the name of the Governor of Maharashtra,

SATISH WAGHOLE,
Secretary (Legislation) to Government,
Law and Judiciary Department.

MAHARASHTRA ACT No. VIII OF 2024.

(First published, after having received the assent of the Governor in the "Maharashtra Government Gazette", on the 19th January 2024).

An Act to enact a law to unify, consolidate and amend the laws relating to the self-financed private universities in the State of Maharashtra and to provide for establishment, incorporation and regulation of self-financed private universities in the State for development and advancement of higher education in the State and for matters connected therewith or incidental thereto.

WHEREAS, it is expedient to enact a law to unify, consolidate and amend the laws relating to self-financed private universities in the State of Maharashtra and to provide for establishment, incorporation and regulation of self-financed private universities in the State for development and advancement of higher education in the State and for matters connected

therewith or incidental thereto it is hereby enacted in the Seventy-fourth Year of the Republic of India, as follows:—

Short title
and
commence-
ment.

1. (1) This Act may be called the Maharashtra Private Universities (Establishment and Regulation) Act, 2023.

(2) It shall come into force on such date, as the State Government may, by notification in the *Official Gazette*, appoint.

Definitions.

2. In this Act, unless the context otherwise requires,—

(a) “Academic Council” means the Academic Council of the university;

(b) “adjunct professor”, “adjunct associate professor” or “adjunct assistant professor” means a person from industry, trade, agriculture, commerce, social, cultural, academic or any other allied fields who is so designated during the period of collaboration or association with the university;

(c) “authorities” means the authorities of the university as specified by or under this Act;

(d) “Board of Management” means the Board of Management constituted under section 28 of this Act;

(e) “campus” means the area of university within which it is established;

(f) “center of excellence” means the state-of-the-art training or research center established in collaboration with industry or for the benefit of the industry and society, to provide all types of relevant skills to students, in-service employees, working professionals and to undertake joint projects;

(g) “distance and online education” means education imparted by combination of any two or more means of communication *viz.* broadcasting, telecasting, correspondence courses, seminars, contact programmes or any other such methodology;

(h) “employee” means any person appointed by the university and includes teachers, officers and other staff of the university;

(i) “existing university” means the university specified in Part-I of the Schedule;

(j) “Expert Committee” means a Committee of eminent persons notified by the Government to promote, facilitate and assist in the establishment of new private universities in the Maharashtra constituted under this Act;

(k) “Faculty” means the Faculty of the university;

(l) “fee” means monetary collection made by the university or its colleges, institutions or study centers, as the case may be, from the students by whatever name it may be called, which is not refundable;

(m) “Government” or “State Government” means the Government of Maharashtra;

(n) “Governing Body” means the Governing Body constituted under section 27 of this Act;

(o) “higher education” means the pursuit of knowledge beyond learning at the stage of higher secondary school education;

(p) “hostel” means a place of residence for the students of the university, or its institutions and study centers, established or recognized to be as such by the university;

(q) “notification” means a notification published in the *Official Gazette*;

(r) “*Official Gazette*” means the *Maharashtra Government Gazette*;

(s) “prescribed” means prescribed by rules, Statutes, Ordinances or Regulations, as the case may be, made by or under this Act;

(t) “President” means the President of the university who shall also be the Chancellor of the university;

(u) “regulatory body” means a body established by the Central Government for laying down norms and conditions for ensuring academic standards of higher education, such as University Grants Commission, All India Council of Technical Education, National Council of Teacher Education, National Medical Commission, Pharmacy Council of India, National Council of Assessment and Accreditation, Indian Council of Agriculture Research, Distance Education Council, Council of Scientific and Indian Research, etc., and includes the Government;

(v) “rules” means the rules prescribed by the State Government;

(w) “Schedule” means the Schedule appended to this Act;

(x) “section” means a section of this Act;

(y) “sponsoring body” in relation to a university established under this Act means,—

(i) a society registered under the Societies Registration Act, 1860; or

(ii) public trust registered under the Maharashtra Public Trusts Act; or

(iii) any Educational Institution established under section 25 of the Companies Act, 1956 or a company registered under the Companies Act, 2013;

(z) “State” means the State of Maharashtra;

(za) “Statutes”, “Ordinances” or “Regulations” means respectively, the Statutes, Ordinances or Regulations of the university prescribed under this Act;

(zb) “student” means a person enrolled in the university for taking a course of study for a degree, diploma or other academic distinctions instituted by the university, including a research degree;

(zc) “study center” means a center established and maintained or recognized by the university for the purpose of advising,

21 of
1860.

XXIX of
1950.

1 of 1956.

8 of
2013.

counselling or for rendering any other assistance required by the students in the context of distance education;

(zd) “teacher” means a professor, associate professor, assistant professor, adjunct professor or any other person required to impart education or to guide research or to render guidance in any form to the students for pursuing a course of study of the university;

(ze) “university” means the self-financed private university mentioned in the Schedule.

Detailed
Project Report
for
establishing
university.

3. (1) Any sponsoring body (including any private institute conducting an educational activity) desirous of establishing a self-financed private university under this Act, may submit an application along with a Detailed Project Report (DPR) containing a proposal for establishment of a university to the Government in such manner alongwith such processing fees as may be prescribed by rules.

(2) The Detailed Project Report (DPR) shall contain the following particulars, namely:-

(i) the details of the sponsoring body submitting an application under sub-section (1) along with the copies of its registration certificate, constitution and bye-laws;

(ii) the information regarding financial resources of the sponsoring body along with audited accounts for the past three years for existing private institutes conducting an educational activity or plan for mobilization for financial resources duly certified by the Chartered Accountant for newly established sponsoring body;

(iii) the name, location and headquarters of the proposed university;

(iv) the objects of the university;

(v) the availability of land and details of buildings and infrastructure facilities if already exists; or the master plan for the land acquisition, building construction and infrastructure establishment, in compliance with the applicable regulations of local and State bodies;

(vi) the proposed plan and availability of academic facilities including teaching and non-teaching staff, if any, at the disposal of the sponsoring body;

(vii) the details of plans for campus development such as construction of building, development of structural amenities and infrastructure facilities and procurement of equipments, etc., to be undertaken before the university starts functioning and phased programme for first five years;

(viii) the phased outlay of capital expenditure proposed for the next five years and its sources of finance;

(ix) the nature and the type of programme of study and research proposed to be undertaken by the university and their relevance to the development goals and employment needs of the State and phasing of such programme for the first five years with course-wise enrollment targets;

(x) the experience and expertise in concerned disciplines at command of sponsoring body;

(xi) the nature of facilities, courses of study and work of research proposed to be started;

(xii) the estimated recurring expenditure course-wise or activity-wise, source of finance and estimated expenditure per student;

(xiii) the scheme of mobilization of resources and the cost of capital thereto and the manner of repayment of such resources;

(xiv) the scheme for generation of funds internally, through the recovery of fees from the students, revenues anticipated from consultancy services and other activities relating to the objects of the university and other anticipated income;

(xv) the supportive plan for educational enhancement of the weaker section of society domiciled in the State through special provision and affirmative action in this regard;

(xvi) the system proposed to be followed for selecting students for admission to the courses of study of the university;

(xvii) the nature of programmes related to local needs and nature of specialized teaching, training or research activities, to be undertaken by the university to fulfill the objects of the proposed university;

(xviii) whether the university proposes to start some programmes for the benefits of farmers, agricultural labourers, other labourers, women and industries. If so, details thereof may be given;

(xix) details of playgrounds and other facilities available or proposed to be created for games, sports and extracurricular activities like National Cadet Corps (NCC), National Service Scheme (NSS), etc.;

(xx) the arrangements proposed to be made for academic auditing;

(xxi) justification regarding the necessity of establishment of the proposed university;

(xxii) commitment to follow the norms of the regulatory bodies;

(xxiii) such other details as the sponsoring body may like to give;

(xxiv) such other details as may be prescribed by rules.

4. (1) On receipt of an application containing the proposal for establishing the university alongwith Detailed Project Report (DPR) by the sponsoring body, the Scrutiny Committee constituted by an order issued by the Government, shall scrutinize the proposal and Detailed Project Report on the following grounds, namely:-

Submission and examination of Detailed Project Report.

(a) financial soundness and assets of the sponsoring body and its ability to set up the infrastructure of the proposed university;

(b) background of the sponsoring body that is to say its expertise and experience in the field of education, its general reputation, etc., and its commitment to follow the norms of the regulatory bodies;

(c) potential and capability of sponsoring body to offer, proposed academic programme, research and innovation activities, framing curriculum as per the education policy of the regulatory bodies that is to say ability of the academic programme to develop the human resources as per the requirements of the contemporary demand; including the newness of the programme as defined in the objects of the proposed university;

(d) the proposal is in consonance with standards of education specified by the concerned regulatory bodies;

(e) whether the proposal is in consonance with the orders issued by the State Government in this behalf, from time to time.

(2) The Scrutiny Committee while scrutinizing the proposal and project report under sub-section (1), may call for such other information from the sponsoring body as it may think proper.

(3) The Scrutiny Committee shall submit its report to the Government for consideration with the suggestions, if any.

Issuance of Letter of Intent and compliance report. **5.** (1) After receipt of the report of the Scrutiny Committee constituted under section 4, if the Government is satisfied that it is advisable to establish the university, it may issue a Letter of Intent, and require the sponsoring body to,-

(a) establish an endowment fund in accordance with the provisions of section 13;

(b) submit the title deeds showing that the sponsoring body owns and is in possession of a minimum land as per the norms prescribed by rules;

(c) fulfil such other conditions and provide such other information as may be specified by the University Grants Commission or any other regulatory body established by law;

(d) construct a covered space for administrative purposes and for conducting academic programmes, as per the norms prescribed by rules, if not already available;

(e) give undertaking to appoint Professor, Associate Professor and adequate number of Assistant Professors along with necessary supporting staff in each department or discipline to be started by the university as per the norms laid down by regulatory body;

(f) give undertaking to take up co-curricular activities like seminars, debates, quiz programmes and extracurricular activities like games, sports, National Service Scheme (NSS), National Cadet Corps (NCC), etc., for the benefit of students as per the norms laid down by the regulatory body;

(g) give undertaking for establishment of provident fund and to take up welfare programmes for the employees of the university;

(h) fulfil such other conditions as to infrastructure and other requirements and provide such other information as may be laid down by regulatory body or prescribed by rules.

(2) The sponsoring body shall fulfil the requirements and conditions specified in sub-section (1) and shall report the compliance to the Government within a maximum period of one year from the date of issue of Letter of Intent. The Government may in exceptional circumstances extend the said period by an order issued by the Government on payment of such fees as may be specified therein.

(3) On receiving the compliance report by the sponsoring body, the Government shall appoint a Verification Committee by an order, to verify the compliance report.

(4) The Verification Committee shall submit its report to the Government within one month from the date of its appointment specifying whether the sponsoring body has fulfilled the requirements and conditions laid down in sub-section (1). The Government may extend the period of submission of report by the said Committee up to the maximum period of three months.

(5) If the sponsoring body fails to comply with the provision of sub-section (1), proposal submitted by the sponsoring body under section 3 shall stand rejected and the Letter of Intent issued under sub-section (1), shall be deemed to have been withdrawn.

6. (1) The Government may, after considering the report submitted by the Verification Committee under sub-section (4) of section 5, if satisfied that the sponsoring body has complied with the provisions of section 5, permit the establishment of a private university, by inclusion of the name, location and headquarters of the private university and its sponsoring body in Part II of the Schedule by amending the Schedule by enacting a law by the State Legislature. Establishment and incorporation of university.

(2) The President, Vice-Chancellor and members of the Governing Body, Board of Management and Academic Council and all other persons who may hereafter become such officers or members, so long as they continue to hold such office or membership, are hereby constituted and declared to be a body corporate by the name specified therefor in the Schedule.

(3) The universities mentioned in the Schedule shall have perpetual succession and common seal and shall sue and be sued by that name.

(4) In relation to each of the existing university and its sponsoring body specified in columns (2) and (4), respectively, of Part I of the Schedule, the corresponding university with the name, location and headquarters specified against it in column (3) of the said Part, is deemed to have been established under this Act, for the objects for which it was constituted immediately

before the date of commencement of this Act and the provisions of this Act shall be applicable to such university.

(5) The university shall function as a non-affiliating unitary university established under this Act and it shall not affiliate any other college or institute for the award or conferment of degree, diploma or certificate to the students admitted therein.

(6) Every university shall obtain accreditation from the National Assessment and Accreditation Council (NAAC) or the National Board of Accreditation (NBA) within five years from its establishment.

(7) Every university shall establish an Internal Quality Assurance Cell as required by the National Assessment and Accreditation Council for continual internal assurance process and periodic external peer review. The quality reports shall be submitted to the Government.

Secretary
Level
Committee.

7. (1) The Secretary Level Committee consisting of Secretaries of the Higher and Technical Education Department, the Finance Department and the Planning Department shall, after establishing the university, verify whether the sponsoring body has complied with the undertakings submitted by it and the requirements relating to the operationalization of the university specified in the Letter of Intent and the provisions of this Act and the rules made thereunder.

(2) The Committee under sub-section (1) shall submit its report to the Government.

(3) On receipt of the report under sub-section (2), the State Government shall publish a notification in the *Official Gazette* allowing the operationalization of the university.

(4) The university shall admit students only after issuance of the notification under sub-section (3).

Inspection
by Secretary
Level
Committee.

8. The Secretary Level Committee under sub-section (1) of section 7 of this Act may carry out an inspection of the university as and when directed by the Government and shall also verify and ensure compliance of the requirements relating to the establishment of self-financed private universities and such committee shall also verify and ensure compliance of the provisions of the relevant laws for the time being in force.

Objects of
university.

9. (1) The objects of the university shall be as follows, namely:—

(a) to provide learning, teaching, capacity, capability and skills development and research and development in Higher and Technical Education covering Liberal Arts, Humanities, Social Sciences, Life Sciences and Biotechnologies, Nano-Sciences and Technologies, Professional Disciplines such as Engineering, Technology, Management, Law, Business and Commerce, Applied and Creative Arts, Vocational Education, Media, Information and Communication Technology and Education *per se* and their inter-disciplinary, multidisciplinary studies and development;

(b) to provide instructions, teaching and training in Higher and Technical Education, Arts, Sports, Culture, Film, Space Technologies,

Marine Research and make provisions for research;

(c) to create higher level of cognitive, affective and psychomotor (head, hearts and hands) abilities;

(d) to create higher levels of intellectual abilities;

(e) to create and deploy new educational programs to promote creativity, innovation and entrepreneurship for inventing new ways for development and social reconstruction and transformation;

(f) to establish state-of-the-art facilities for education and development;

(g) to carry out teaching and research and offer continuing quality education programmes;

(h) to create centres of excellence for research and development in Science and Technology and Socio- Economic development, and for sharing knowledge and its application;

(i) to use modern and post-modern processes, mechanisms and technologies for governance and management of learning, teaching, researching, evaluating, developing, organizing and creating socioeconomic wealth for individuals and society in twenty first century;

(j) to provide professional and development services to the industry and public organizations and society;

(k) to start higher education programs and courses in new and emerging areas with innovative approaches;

(l) to establish links, collaborations and partnerships with other higher education and research institutions in India and abroad;

(m) to institute degrees, diplomas, certificates and other academic distinctions on the basis of examinations, or any other methods of evaluation;

(n) to establish innovative approaches for creation of seamlessness in academic structures, learning time-frames, and working and continuous evaluation processes for nurturing and cultivation of creativity and entrepreneurship;

(o) to pursue any other objectives as may be suggested by the Government;

(p) to ensure that the standard of the degrees, diplomas, certificates and other academic distinctions conferred by a university are not lower than those laid down by the All India Council for Technical Education established under the All India Council for Technical Education Act, 1987 or the National Council for Teacher Education established under the National Council for Teacher Education Act, 1993 or University Grants Commission established under the University Grants Commission Act, 1956 or the Pharmacy Council of India constituted under the Pharmacy Act, 1948 or the Bar Council of India constituted under the Advocates Act, 1961 or any other statutory body, as the case may be.

52 of
1987.

73 of
1993.

3 of
1956.

8 of
1948.

25 of
1961.

(2) The Government may, by notification issued in the *Official Gazette*, notify the special objects of the university.

(3) The notification issued under sub-section (2) shall be laid before both Houses of the State Legislature.

Powers and functions of university.

10. The university shall have the following powers and functions, namely :-

(i) to make provisions and adopt all measures (including adoption and updating of the curricula) in respect of study, teaching and research, relating to the courses through traditional as well as new innovative modes including on-line education mode ;

(ii) to institute and confer degrees, diplomas, certificates, awards, grades, credits and academic distinctions;

(iii) to conduct and hold examinations;

(iv) to provide for the degrees, diplomas, certificates, equivalent or corresponding to the degrees, diplomas, certificates of other recognized universities, Boards or Councils ;

(v) to take all necessary measures for setting up campus;

(vi) to set up central library, departmental libraries, museums and allied matters;

(vii) to institute and confer honorary degrees as may be prescribed;

(viii) to institute and award fellowships, scholarships, studentships as may be specified ;

(ix) to take special measures for spreading educational facilities among the educationally backward strata of the society;

(x) to encourage and promote sports and other extra-curricular activities ;

(xi) to create technical, administrative and other necessary posts and to make appointments thereto;

(xii) to undertake research projects on mutually acceptable terms and conditions ;

(xiii) to provide consultancy services;

(xiv) to frame Statutes, Ordinances and Regulations for carrying out the objects of the university in accordance with the provisions of this Act ;

(xv) to encourage and promote co-curricular activities for personality development of the teachers, students and employees of the university;

(xvi) to provide for dual degrees, diplomas or certificates *vis-a-vis* other universities on reciprocal basis within and outside the country, as per instructions of the State Government, Government of India and University Grants Commission ;

(xvii) to make provisions for integrated courses in different disciplines in the educational programmes of the university ;

(xviii) to set-up colleges, institutions, off-campus centers, off-shore campus and study centres, as per the instructions issued by the State Government, Central Government and University Grants Commission, from time to time ;

(xix) to receive donations, gifts and grants and to acquire, hold, manage and dispose of any property, movable or immovable, including trust or endowed property within or outside the State for the purposes and objects of the university and to invest funds ;

(xx) to prescribe the fee structure for various courses, from time to time, as per the provisions of this Act;

(xxi) to demand and receive payments of such fees and other charges as may be specified, from time to time ;

(xxii) to seek collaboration with other institutions on mutually acceptable terms and conditions ;

(xxiii) to determine salaries, remunerations, honoraria to teachers and employees of the university in accordance with the norms, specified by the University Grants Commission and the other regulatory bodies;

(xxiv) to organize and to undertake extra-mural teaching and extension services ;

(xxv) to establish and maintain halls and hostels ;

(xxvi) to recognize, supervise and control halls and hostels not maintained by the university for the residence of the students and to withdraw any such recognition ;

(xxvii) to regulate and enforce discipline among students and employees of the university and to take such disciplinary measures as may be deemed necessary ;

(xxviii) to make arrangements for promoting health and general welfare of the students and the employees of the university ;

(xxix) to co-operate with any other university in and outside the country, authority or any public or private body, having in view the promotion of purposes and objects similar to those of the university for such purposes as may be agreed upon, on such terms and conditions as may, from time to time, be specified ;

(xxx) to provide for the printing, re-printing and publication of research and other work, including text books, which may be issued by the university;

(xxxi) to comply and follow, from time to time, the provisions of the University Grants Commission (Establishment of and Maintenance of Standards in Private Universities) Regulations, 2003 or any other regulations or directions issued by the University Grants Commission ;

(xxxii) to comply with and carry out directives issued by the State Government, from time to time, with reference to above powers, duties and responsibilities of the university ;

(xxxiii) to do all such things as may be necessary, incidental or conducive to the attainment of all or any of the objects of the university.

University
open to all.

11. (1) No citizen of India shall be excluded from any office of the university or from membership of any of its authorities, bodies or committees, or from appointment to any post, or from admission to any degree, diploma, certificate or other academic distinction or course of study on the ground only of sex, race, creed, class, caste, place of birth, religious belief or profession, or political or other opinion.

(2) The university shall adopt policies and orders of the Government issued, from time to time, in regard to the reservation for Scheduled Castes, Scheduled Tribes, De-notified Tribes (*Vimukta Jatis*), Nomadic Tribes, Other Backward Classes, Special Backward Category and Economically Weaker Sections (EWS) for the purpose of admission of students in the departments and institutions of the university.

(3) The university shall adopt the general policy of the State Government in regard to the welfare of various categories of weaker sections of the society and minorities as directed by the State Government, from time to time.

University to
be self-
financed.

12. Every university established under this Act shall be self-financed. The university shall not be entitled to any financial assistance of any nature from the Government and any student admitted to university shall not be entitled to claim for any type of financial assistance or scholarship or reimbursement of fees from the State Government.

Endowment
fund.

13. (1) The sponsoring body shall establish an endowment fund for the university with such amount as may be specified by an order issued by the Government.

(2) The endowment fund shall be used as security deposit to ensure that the university complies with the provisions of this Act and rules, Statutes, Ordinances or Regulations made thereunder.

(3) The Government shall have the powers to forfeit, in the prescribed manner, a part or whole of the endowment fund in case the university or the sponsoring body contravenes the provisions of this Act and rules, Statutes, Ordinances or Regulations made thereunder.

(4) Income from endowment fund may be utilized for development of infrastructure of the university, but shall not be utilized to meet the recurring expenditure of the university.

(5) The amount of endowment fund shall be invested by the university until the dissolution of the university, by way of fixed deposit in the Nationalized Bank with Director of Higher Education as joint holder, subject to the condition that the amounts so invested from the fund shall not be withdrawn without the permission of the Government.

General fund.

14. The university shall also establish a fund, which shall be called the general fund to which following shall be credited, namely:-

(a) fees and other charges received by the university;

(b) any contribution made by the sponsoring body;

(c) any income received from consultancy and other works undertaken by the university;

(d) bequests, donations, endowments and any other grants; and

(e) all other sums received by the university.

15. The general fund shall be utilized for meeting all expenses, recurring or non-recurring in connection with the affairs of the university: Application of general fund.

Provided that, no expenditure shall be incurred by the university in excess of the limits for total recurring expenditure and total non-recurring expenditure for the year, as may be fixed by the Board of Management, without prior approval of the Board of Management.

16. The following shall be the officers of the university, namely:- Officers of university.

(a) the President, who shall also be the Chancellor;

(b) the Vice-Chancellor;

(c) Deans of Faculties;

(d) the Registrar;

(e) the Chief Finance and Accounts Officer;

(f) the Controller of Examinations; and

(g) such other persons in the service of the university as may be prescribed by the Statutes to be the officers of the university.

17. (1) The President shall be appointed by the sponsoring body for a period of three years, with the approval of the Government in such manner, as may be prescribed by rules. President.

(2) The eligibility criteria for the post of President shall be such as may be prescribed by rules and Regulations.

(3) The President shall be the Head of the university.

(4) The President shall preside over at the meetings of the Governing Body and convocation of the university for conferring degrees, diplomas or other academic distinctions.

(5) The President shall have the following powers, namely:-

(a) to call for any information or record from any officer or authority of the university, relating to the affairs of the university;

(b) to appoint the Vice-Chancellor;

(c) to remove the Vice-Chancellor in accordance with the provisions of section 20;

(d) such other powers as may be prescribed by the Statutes.

18. The President may be removed from his office by the sponsoring body, if it is satisfied that the incumbent, Removal of President.

(a) is of unsound mind and stands so declared by a competent court; or

(b) has been convicted by a court for any offence involving moral turpitude; or

(c) become an undischarged insolvent and stands so declared by a competent court; or

(d) become physically unfit and incapable of discharging the functions or duties of the office due to protracted illness or physical disability; or

(e) wilfully omitted or refused to carry out the provisions of this Act or has committed breach of any of the terms and conditions of the service contract or any other conditions prescribed by the Statutes, or has abused the powers vested in him or if the continuance of the

President in the office has become detrimental to the interests of the university:

Provided that, the President shall be given a reasonable opportunity to show-cause by the sponsoring body before taking recourse to action under clauses (d) and (e) for his removal from the said office.

Vice-
Chancellor.

19. (1) The Vice-Chancellor shall be appointed by the President, from a panel of three persons, fulfilling such eligibility criteria and on such terms and conditions as may be prescribed by Statutes, recommended by the Search-cum-Selection Committee constituted as per the rules or Regulations framed by the University Grants Commission in this behalf. The Vice-Chancellor shall, subject to the provisions contained in section 20, hold office for a term of three years:

Provided that, after expiry of the term of three years, the Vice-Chancellor shall be eligible for re-appointment for another term of three years:

Provided further that, the Vice-Chancellor shall continue to hold his office even after expiry of the said term till the new Vice-Chancellor joins his office; however, in any case, this period shall not exceed one year.

(2) The Vice-Chancellor shall be the principal executive and academic officer of the university and shall have the powers of superintendence and control over the affairs of the university and shall execute the decisions of various authorities of the university.

(3) The Vice-Chancellor shall preside over at the convocation of the university in absence of the President.

(4) If, in the opinion of the Vice-Chancellor, it is necessary to take immediate action on any matter for which powers are conferred on any other authority by or under this Act, he may take such action as he deems necessary and shall at the earliest opportunity thereafter, report his action to such officer or authority who would have in the ordinary course dealt with the matter:

Provided that, if in the opinion of the concerned officer or authority such action should not have been taken by the Vice-Chancellor, then such case shall be referred to the President, whose decision thereon shall be final.

(5) If, in the opinion of the Vice-Chancellor, any decision of any authority of the university is outside the powers conferred by this Act or Statutes, Ordinances, Regulations or rules made thereunder or is likely to be prejudicial to the interests of the university, he shall request the concerned authority to revise its decision within fifteen days from the date of decision and in case the authority refuses to revise such decision wholly or partly or fails to take any decision within fifteen days, then such matter shall be referred to the President and his decision thereon shall be final.

(6) The Vice-Chancellor shall exercise such powers and perform such duties as may be prescribed by the Statutes or the Ordinances.

Removal of
Vice-
Chancellor.

20. The Vice-Chancellor may be removed from his office by the President if, he is satisfied that the incumbent,—

- (a) is of unsound mind and stands so declared by a competent court; or
- (b) been convicted by a court for any offence involving moral turpitude; or
- (c) becomes an undischarged insolvent and stands so declared by a competent court; or

(d) become physically unfit and incapable of discharging the functions or duties of the office due to protracted illness or physical disability; or

(e) wilfully omitted or refused to carry out the provisions of this Act or has committed breach of any of the terms and conditions of the service contract or any other conditions laid down by the Statutes or has abused the powers vested in him or the continuance of the Vice-Chancellor in the office has become detrimental to the interests of the university:

Provided that, the Vice-Chancellor shall be given a reasonable opportunity to show-cause by the President before taking recourse to clause (d) or (e) for his removal.

21. (1) The Deans of Faculties shall be appointed by the President in such manner and on such terms and conditions of service as may be prescribed by the Statutes. Deans of Faculties.

(2) The Deans of Faculties shall assist the Vice-Chancellor in managing the academic and other affairs of the university and shall exercise such powers and perform such functions as may be prescribed by the Regulations or be entrusted by the President and the Vice-Chancellor.

22. (1) The Registrar shall be appointed by the President in such manner and on such terms and conditions of service as may be prescribed by the Statutes. Registrar.

(2) The Registrar shall be the Chief Administrative Officer of the university. Subject to the decisions of the authorities of the university, he shall have the power to enter into an agreement, contract; sign documents and authenticate records on behalf of the university. He shall exercise such powers and perform such duties as may be prescribed by the Statutes.

(3) The Registrar shall be the Member-Secretary of the Governing Body, Board of Management and Academic Council, but shall not have the right to vote.

(4) The Registrar shall be the custodian of the records, the common seal and such other property of the university as the Governing Body may commit to his charge.

(5) The Registrar shall exercise such other powers and perform such other duties as may be assigned to him by the Vice-Chancellor, from time to time.

23. (1) The Controller of Examinations shall be appointed by the President in such manner and on such terms and conditions of service as may be prescribed by the Statutes. Controller of Examinations.

(2) The Controller of Examinations shall be the principal officer-in-charge of the conduct of examinations and tests of the university and declarations of their results. He shall discharge his functions under the superintendence, directions and guidance of the Vice-Chancellor.

(3) The Controller of Examinations shall be a full-time salaried officer of the university and shall work directly under the direction and control of the Vice-Chancellor of the university. His appointment shall be for a term of three years and he shall be eligible for re-appointment for a term not exceeding three years. The qualification and experience for the purpose of selection of the Controller of Examinations, shall be such as may be prescribed by the Statutes.

(4) The Controller of Examinations shall be responsible for,-

(a) preparing and announcing in advance the calendar of examinations;

(b) arrangement for printing of question papers;

(c) arrangement for the timely publication of result of examinations and other tests;

(d) taking disciplinary action where necessary against the candidates, paper-setters, examiners, moderators, or any other persons connected with examinations and found guilty of malpractices in relations to the examinations;

(e) reviewing, from time to time, the results of university examinations and forward reports thereon to the Academic Council;

(f) the Controller of Examinations shall exercise such other powers and perform such other duties as may be prescribed by the statutes or assigned to him.

Chief Finance
and Accounts
Officer.

24. (1) The Chief Finance and Accounts Officer shall be the principal finance, accounts and audit officer of the university.

(2) The Chief Finance and Accounts Officer shall be appointed by the President in such manner and on such terms and conditions of service as may be prescribed by the Statutes.

(3) The Chief Finance and Accounts officer shall exercise such powers and perform such duties, as may be prescribed by the Statutes.

Other officers.

25. (1) The university may appoint such other officers as may be necessary for its functioning.

(2) The manner of appointment of other officers of the university, the terms and conditions of service of such officers and their powers and functions shall be such as may be prescribed by the Statutes.

Authorities of
university.

26. The following shall be the authorities of the university, namely :-

(a) the Governing Body;

(b) the Board of Management;

(c) the Academic Council;

(d) the Board of Examinations; and

(e) such other authorities as may be prescribed by the Statutes to be the authorities of the university.

Governing
Body.

27. (1) The Governing Body of the university shall consist of the following members, namely : -

(a) the President;

(b) the Vice-Chancellor;

(c) five persons, nominated by the sponsoring body out of whom two shall be eminent educationists;

(d) one expert from the field of management or information technology from outside the university, nominated by the President;

(e) two persons, nominated by the State Government;

(f) two representatives of the industries to be nominated by the President; and

(g) the Registrar of the university shall be the permanent invitee to the Governing Body but shall not have right to vote.

(2) The Governing Body shall be the supreme authority of the university.

(3) The Governing Body shall have the following powers, namely:-

(a) to provide general superintendence and directions and to control functioning of the university by using all such powers as are provided by this Act and the rules, Statutes, Ordinances or Regulations made thereunder;

(b) to review the decisions of other authorities of the university in case they are not in conformity with the provisions of this Act and the rules, Statutes, Ordinances or Regulations made thereunder;

(c) to approve the budget and annual report of the university;

(d) to lay down the policies to be followed by the university;

(e) to recommend to the sponsoring body about the voluntary liquidation of the university if a situation arises when smooth functioning of the university does not remain possible, inspite of all efforts; and

(f) such other powers as may be prescribed by the Statutes.

(4) The Governing Body shall meet at least thrice in a calendar year.

(5) The quorum for meetings of the Governing Body shall be five.

28. (1) The Board of Management shall consist of the following members, namely:- Board of Management.

(a) the Vice-Chancellor;

(b) two members of the Governing Body, nominated by the sponsoring body;

(c) two Deans of Faculties, by rotation, to be nominated by the Vice-Chancellor;

(d) three persons, who are not the members of the Governing Body, nominated by the sponsoring body; and

(e) three persons from amongst the teachers, nominated by the sponsoring body.

(2) The Vice-Chancellor shall be the Chairperson of the Board of Management.

(3) The powers and functions of the Board of Management shall be such as may be prescribed by the Statutes.

(4) The Board of Management shall meet at least once in every two months.

(5) The quorum for meetings of the Board of Management shall be five.

29. (1) The Academic Council shall consist of the Vice-Chancellor and such other members as may be prescribed by the Statutes. Academic Council.

(2) The Vice-Chancellor shall be the *ex-officio* Chairperson of the Academic Council.

(3) The Academic Council shall be the principal academic body of the university and shall, subject to the provisions of this Act and the rules, Statutes or Ordinances made thereunder, co-ordinate and exercise general supervision over the academic policies of the university.

(4) The quorum for meetings of the Academic Council shall be such as may be prescribed by the Statutes.

Board of
Examinations.

30. (1) The Board of Examinations shall be the principal authority of the university for conducting the examinations and making policy decisions in regard to organizing and holding examinations, improving the system of examinations, appointing the paper-setters, examiners and moderators and also prepare the schedule of examinations for holding examinations and declaration of results. The Board of Examinations shall also oversee and regulate the conduct of examinations in study centers or any center related to the university.

Explanation.— For the purposes of this section and section 44, the expression “schedule of examinations” means a table giving details about the time, day and date of the commencement of each paper which is a part of a scheme of examinations and shall also include the details about the practical examinations.

(2) The Board of Examinations shall consist of the following members, namely :-

- (a) the Vice-Chancellor – Chairperson;
- (b) Professor of each subject – Members;
- (c) one evaluation expert – Co-opted Member;
- (d) the Controller of Examinations – Member-Secretary.

(3) The powers and functions of the Board of Examinations shall be such as may be prescribed by the Statutes.

Other
authorities.

31. The constitution, powers and functions of other authorities of the university shall be such as may be prescribed by the Statutes.

Disqualifica-
tion.

32. A person shall be disqualified for being a member of any of the authorities or bodies of the university, if he,-

- (a) is of unsound mind and stands so declared by a competent court;
- or
- (b) has been convicted of any offence involving moral turpitude; or
- (c) is conducting or engaging himself in private coaching classes; or
- (d) has been punished for indulging in or promoting unfair practices in the conduct of any examination, in any form, anywhere.

Vacancies not
to invalidate
proceedings of
any authority
or body of
university.

33. No act or proceeding of any authority or body of the university shall be invalid merely by reason of any vacancy or defect in the constitution thereof.

Filling of
casual
vacancies.

34. In case there occurs any casual vacancy in any authority or body of the university, due to death, resignation or removal of a member, the same shall be filled, as early as possible, by the person or body who appoints or

nominates the member whose place becomes vacant and person appointed or nominated to a casual vacancy shall be a member of such authority or body for the residue of the term of such member in whose place he has been so appointed or nominated.

35. (1) The authorities or officers of the university may constitute Committees. committees with such terms of reference for specific tasks to be performed by such committees as may be necessary.

(2) The constitution of such committees shall be such as may be prescribed by the Statutes.

36. (1) The First Statutes of the university shall be made by the First Statutes. Governing Body and shall be submitted to the Government for its approval.

(2) Subject to the provisions of this Act, and the rules made thereunder, the First Statutes of the university may provide for all or any of the following matters, namely:-

(a) the constitution, powers and functions of the authorities and other bodies of the university as may be constituted, from time to time;

(b) the terms and conditions of appointment of the Vice-Chancellor and his powers and functions;

(c) the manner of appointment and terms and conditions of service of the Deans of Faculties, Registrar and Chief Finance and Accounts Officer and their powers and functions;

(d) the manner of appointment and terms and conditions of service of the employees and their powers and functions;

(e) the procedure for arbitration in case of disputes between employees, students and the university;

(f) the conferment of honorary degrees;

(g) the provisions regarding exemption of students from payment of tuition fee and for awarding scholarships and fellowships to them;

(h) provisions regarding the policy of admissions and number of seats in different courses including regulation of reservation of seats; and

(i) provisions regarding fees to be charged from the students.

(3) The Government shall consider the First Statutes, submitted by the university and shall within four months from the date of its receipt give its approval thereon with such modifications, if any, as it may deem necessary.

37. (1) Subject to the provisions of this Act and the rules made there- Subsequent Statutes. under, the subsequent Statutes of the university may provide for all or any of the following matters, namely:—

(a) creation of new authorities of the university;

(b) accounting policy and financial procedure;

(c) representation of teachers in the authorities of the university;

(d) creation of new departments and abolition or restructuring of existing department;

(e) institution of medals and prizes;

(f) creation of posts and procedure for abolition of posts;

(g) revision of fees;

(h) alteration of the number of seats in different syllabi; and

(i) all other matters which under the provisions of this Act are to be prescribed by the Statutes.

(2) The Statutes of the university other than the First Statutes shall be made by the Board of Management with the approval of the Governing Body.

(3) The Board of Management may, from time to time, make new or additional Statutes or may amend or repeal the Statutes so made in the manner hereinafter provided in this section:

Provided that, the Board of Management shall not make any Statute or any amendment to the Statutes affecting the status, powers or constitution of any existing authority of the university until such authority has been given an opportunity of expressing an opinion on the proposal, and any opinion so expressed, shall be in writing and shall be considered by the Governing Body.

(4) Every such Statutes or addition to the Statutes or any amendment or repeal of the Statutes shall be subject to the approval of the Government:

Provided that, no Statutes shall be made by the Board of Management affecting the discipline of students and standards of instruction, education and examination except in consultation with the Academic Council.

First Ordinances. **38.** (1) The First Ordinances of the university shall be made by the Governing Body and shall be submitted to the Government for its approval.

(2) Subject to the provisions of this Act and the rules or Statutes made thereunder, the Board of Management may make such First Ordinances with the approval of the Governing Body as it deems appropriate for the furtherance of the objects of the university and such Ordinances may provide for all or any of the following matters, namely :-

(a) the admission of students to the university and their enrollment as such;

(b) the courses of study to be laid down for the degrees, diplomas and certificates of the university;

(c) the award of the degrees, diplomas, certificates and other academic distinctions, the minimum qualifications for the same and the means to be taken relating to the granting and obtaining of the same;

(d) the conditions for awarding of fellowships, scholarships, stipends, medals and prizes;

(e) the conduct of examinations, including the terms of office and manner of appointment and the duties of examining bodies, examiners and moderators;

(f) fees to be charged for the various courses, examinations, degrees and diplomas of the university;

(g) the conditions of residence of the students in the hostels of the university;

(h) provisions regarding disciplinary action against the students;

(i) the creation, composition and functions of any other body which is considered necessary for improving the academic life of the university;

(j) the manner of co-operation and collaboration with other universities and institutions of higher education; and

(k) all other matters which are required to be provided by the Ordinances under the provisions of this Act or the Statutes made thereunder.

(3) The Government shall consider the First Ordinances submitted by the Vice-Chancellor under sub-section (1) and shall give its approval within four months from the date of its receipt, with such modifications, if any as it may deem necessary.

39. (1) All Ordinances other than the First Ordinances shall be made by the Academic Council which after being approved by the Board of Management shall be submitted to the Governing Body for its approval. Subsequent Ordinances.

(2) The Academic Council shall either modify the Ordinances incorporating the suggestions of the Board of Management and the Governing Body or give reasons for not incorporating the suggestions, and shall return the Ordinances alongwith such reasons, if any, the Board of Management and the Governing Body shall consider the suggestions of the Academic Council and shall approve the Ordinances of the university with or without such modification and then the Ordinances, as approved by the Governing Body shall come into force.

40. The authorities of the university may, subject to the prior approval of the Board of Management, make Regulations, consistent with the provisions of this Act and the rules, Statutes or Ordinances made thereunder, for the conduct of their own business and of the committees appointed by them. Regulations.

41. (1) Admission in the university shall be made strictly on the basis of merit. Admissions.

(2) Merit for admission in the university may be determined either on the basis of marks or grade obtained in the qualifying examination, for admission and achievements in co-curricular and extracurricular activities or on the basis of marks or grade obtained in the entrance test conducted at State level either by an association of the universities conducting similar courses or by any agency of the State:

Provided that, admission in professional and technical courses shall be made only through entrance test.

(3) Seats for admission in the university, for the students belonging to Scheduled Castes, Scheduled Tribes, De-notified Tribes (*Vimukta Jatis*),

Nomadic Tribes, Other Backward Classes, Special Backward Category and Economically Weaker Sections (EWS) and students with disability, shall be reserved as per the policy of the State Government.

(4) Out of the total approved intake capacity, forty per cent. of the seats shall be reserved for the students having domiciled in the State of Maharashtra.

Fees Fixation
Committee.

42. (1) The university may constitute a Fees Fixation Committee for deciding fees structure for various courses and programmes offered therein. The constitution of, and the procedure to be followed by, the Fees Fixation Committee shall be such as may be prescribed by the Statutes.

(2) The Committee shall prepare and finalise fees structure after taking into consideration, whether the proposed fees,-

(a) is sufficient for,-

(i) generating resources for meeting the recurring expenditure of the university; and

(ii) the savings required for further development of the university;

(b) is not unreasonable; and

(c) does not amount to profiteering.

(3) The Government shall have power to review the fees structure of the university and after such review, it may issue directions to the university to amend fees structure, appropriately and the university shall implement those directions.

(4) The State Government shall not reimburse any fees or shall not take any financial liability for students belonging to the backward classes admitted into the university.

(5) The university shall not charge any fees, by whatever name called, other than that for which it is entitled under this section.

Prohibition of
capitation fee.

43. (1) No capitation fee shall be collected by or on behalf of the university or by any person who is in charge of, or is responsible for, the management of such institution, from or in relation to any student in consideration of his admission to and prosecution of any course of study or of his promotion to a higher standard or class in such institution.

(2) Notwithstanding anything contained in sub-section (1), the management may in good faith collect or accept donations in cash or kind, in the prescribed manner, from benevolent persons or organization or public trusts or any other association of persons, for opening of new educational institutions or for creation of endowment fund for award of scholarship, prizes or the like, but while collecting or accepting such donations the management shall not reserve any seats in any educational institution run by it

Mah.
VI of
1988.

in consideration of such donations. Where in consideration of accepting such donations any seat is reserved for admission to any student in such institution such acceptance of donation shall be deemed to be collection of capitation fee, within the meaning of clause (a) of section 2 of the Maharashtra Educational Institutions (Prohibition of Capitation Fee) Act, 1987.

44. At the beginning of each academic session and in any case not later than 30th June of every calendar year, the university shall prepare and publish a semester-wise or annual, as the case may be, schedule of examinations for each and every course conducted by it and shall strictly adhere to such schedule :

Schedule of
examinations.

Provided that, if for any reason whatsoever, university is unable to follow this schedule, it shall, as soon as practicable, submit a report to the Government giving the detailed reasons for making a departure from the published schedule of examinations. The Government may, thereon, issue such directions, as it may deem fit, for better compliance in future.

45. (1) The university shall strive to declare the results of every examination conducted by it within thirty days from the last date of the examination for a particular course and shall in any case declare the results latest within forty-five days from such date :

Declaration of
results.

Provided that, if for any reason whatsoever, the university is unable to finally declare the results of any examination within the period of forty-five days, it shall submit a report incorporating the detailed reasons for such delay to the Government. The Government may, thereon, issue such directions as it may deem fit for better compliance in future.

(2) No examination or results of an examination shall be held invalid only for the reasons that the university has not followed the schedule of examinations as stipulated in section 44 of this Act or that the university has failed to declare the results within the period specified in sub-section (1).

46. The convocation of the university shall be held in every academic year in the manner as may be prescribed by the Statutes for conferring degrees, diplomas or for any other purposes.

Convocation.

47. The university shall obtain accreditation from the National Council of Assessment and Accreditation (NAAC), Bangalore, within five years of its establishment and inform the Government and such other regulating bodies which are connected with the courses taken up by the university about the grade provided by National Council of Assessment and Accreditation (NAAC) to the university. The university shall get renewed such accreditation at an interval of every five years thereafter.

Accreditation
of university.

University to follow rules, regulations, norms, etc., of regulatory bodies. **48.** Notwithstanding anything contained in this Act, the university shall be bound to comply with all the rules, regulations, norms, etc. of the regulatory bodies and provide all such facilities and assistance to such bodies as are required by them to discharge their duties and carry out their functions.

Annual report. **49.** (1) The annual report of the university shall be prepared by the Board of Management which shall include among other matters, the steps taken by the university towards the fulfilment of its objects and shall be approved by the Governing Body and copy of the same shall be submitted to the sponsoring body.

(2) The copies of the annual report prepared under sub-section (1) shall also be presented to the Government.

(3) The State Government shall cause such report to be laid before each House of the State Legislature.

Annual accounts and audit. **50.** (1) The annual accounts and balance sheet of the university shall be prepared under the directions of the Board of Management and the annual accounts shall be audited at least once in every year by the auditors appointed by the university for this purpose.

(2) A copy of the annual accounts together with the audit report shall be submitted to the Governing Body.

(3) A copy of the annual accounts and audit report along with the observations of the Governing Body shall be submitted to the sponsoring body.

(4) The copies of annual accounts and balance sheet prepared under sub-section (1) shall also be presented to the Government.

(5) The advice of the Government, if any, arising out of the accounts and audit report of the university shall be placed before the Governing Body and the Governing Body shall issue such directions, as it may deem fit and compliance thereof shall be reported to the Government.

Powers of Government to inspect. **51.** (1) The Government may issue directions to the university to carry out or comply with the provisions of this Act and rules, Statutes or Ordinances made thereunder;

(2) The Government may appoint a Committee to inspect the administration and working of a university, at any time, after giving prior notice of such inspection to ensure proper compliance with the provisions of this Act;

(3) The Government may issue directions to the university for time bound compliance or to rectify the deficiencies of lapses pointed out by the Committee appointed under sub-section (2).

(4) For the purposes of ascertaining the standards of teaching, examination and research or any other matter relating to the university, the Government may, after consultation with the Vice-Chancellor, cause an assessment to be made in such manner as may be prescribed by rules, by such person or persons as it may deem fit.

(5) The Government shall communicate to the university its recommendations in regard to the result of such assessment for corrective action and the university shall take such corrective measures as are necessary so as to ensure the compliance of the recommendations.

(6) If the university fails to comply with the recommendations made under sub-section (5) within a reasonable time, the Government may give such directions as it may deem fit which shall be binding on the university.

52. (1) The sponsoring body may dissolve the university by giving a notice to this effect to the Government, employees and students of the university, at least one year in advance: Dissolution of university by sponsoring body.

Provided that, dissolution of the university shall have effect only after the last batches of students of the regular courses have completed their courses and they have been awarded the degrees, diplomas or awards, as the case may be.

(2) On dissolution of the university all the assets and liabilities of the university shall, subject to the provisions of any other law for the time being in force, vest in the sponsoring body:

53. (1) If it appears to the Government that the university has contravened any of the provisions of this Act and the rules, Statutes or Ordinances made thereunder or has contravened any of the directions issued by it under this Act or has ceased to carry out any of the undertakings given under section 5 of this Act, or a situation of financial mis-management or mal-administration has arisen in the university, it shall issue notice requiring the university to show cause within forty-five days as to why an order of its liquidation should not be made. Special powers of State Government in certain circumstances.

(2) If the Government, on receipt of reply of the university on the notice issued under sub-section (1), is satisfied that there is a *prima facie* case of contravention of all or any of the provisions of this Act and rules, Statutes or Ordinances made thereunder or of contravention of the directions issued by it under this Act or of ceasing to carry out the undertaking given under section 5 of this Act, or of financial mismanagement or maladministration, it shall make an order of such enquiry as it may consider necessary.

(3) The Government shall, for the purpose of any enquiry under sub-section (2), appoint an inquiry officer or officers to inquire into any of the allegations and to make a report thereon.

(4) An inquiry officer or officers appointed under sub-section (3) shall have the same powers as are vested in a civil court under the Code of Civil Procedure, 1908, while trying a suit in respect of the following matters, namely:-

(a) summoning and enforcing the attendance of any person and examining him on oath;

(b) requiring the discovery and production of any such document or any other material as may be producible in evidence;

(c) requisitioning any public record from any court or office; and

(d) any other matter which may be prescribed by rules.

(5) The inquiry officer or officers, inquiring under this Act, shall be deemed to be a civil court for the purposes of section 195 and Chapter 26 of the Code of Criminal Procedure, 1973.

(6) On receipt of the enquiry report from the officer or officers appointed under sub-section (3), if the Government is satisfied that the university has contravened all or any of the provisions of this Act, rules, Statutes or Ordinances made thereunder or has violated any of the directions issued by it under this Act or has ceased to carry out the undertakings given by it under section 5 of this Act, or a situation of financial mis-management and mal-administration has arisen in the university which threatens the academic standard of the university, it shall issue a preliminary order for the liquidation of the university and appoint an administrator.

(7) The administrator appointed under sub-section (6) shall have all the powers and be subject to all the duties of the Governing Body and the Board of Management under this Act and shall administer the affairs of the university until the last batch of the students of the regular courses have completed their courses and they have been awarded degrees, diplomas or awards, as the case may be.

(8) After having awarded the degrees, diplomas or awards, as the case may be, to the last batches of the students of the regular courses, the administrator shall make a report to this effect to the Government.

(9) On receipt of the report under sub-section (8), the Government shall, by notification in the *Official Gazette*, issue a final order dissolving the university and from the date of publication of such notification, the university shall stand dissolved and all the assets and liabilities of the university shall vest in the sponsoring body from such date.

Punishment.

54. Any contravention of any of the provisions of this Act shall be an offence and the university as well as officers of the university specified under section 16 shall be punished with imprisonment for a term which shall not be less than three months but which may extend to one year and with fine of not less than rupees fifty thousand which may extend to rupees five lakhs:

Provided that, nothing in this section shall be construed as preventing the Government from initiating any action, whether civil or criminal, for non-compliance of the provisions of this Act including proceedings for liquidation of the university.

Offences by companies.

55. (1) Where an offence under this Act, or the rules made thereunder, is committed by a company, every person who at the time when the offence was committed, was in-charge of, and was responsible to the company for the conduct of the business of the company, as well as the company, shall be deemed to be guilty of the offence and shall be liable to be proceeded against and punished accordingly:

Provided that, nothing contained in this sub-section shall render any person liable to any punishment, if he proves that the offence was committed without his knowledge or that he had exercised all due diligence to prevent the commission of such offence.

(2) Notwithstanding anything contained in sub-section (1), where any offence under this Act or the rules made thereunder, has been committed by a company with the consent or connivance of, or is attributable to or on the part of, any Director, Manager, Secretary or other officer or servant of

the Company, such Director, Manager, Secretary or other officer or servant concerned shall also be deemed to be guilty of that offence and shall be liable to be proceeded against and punished accordingly.

Explanation.—For the purposes of this section,—

(a) “Company” means a body corporate and includes a trust, a firm, a society, and institution or other association of individuals; and

(b) “Director” in relation to,—

(i) a firm means a partner in the firm;

(ii) a society, a trust, an institution or other association of persons, or body of individuals, means the person who is interested under the rules or bye-laws of the society, trust, institution or other association or body with the management of the affairs of the society, trust, institution or other association or body, as the case may be.

56. (1) The Government may, by notification published in the *Official Gazette*, make rules to carry out the purposes of this Act. Power to make rules.

(2) Every rule made under this Act shall be laid, as soon as may be after it is made, before each House of the State Legislature, while it is in session for a total period of thirty days, which may be comprised in one session or in two or more successive sessions, and if, before the expiry of the session in which it is so laid or the session immediately following, both Houses agree in making any modification in rule or both Houses agree that the rule should not be made, and notify their decision to that effect in the *Official Gazette*, the rule shall from the date of publication of such decision in the *Official Gazette*, have effect only in such modified form or be of no effect, as the case may be; so however, that any such modification or annulment shall be without prejudice to the validity of anything previously done or omitted to be done under that rule.

57. If the process for establishing self-financed private university as per the existing Government orders or resolutions is completed at a particular stage on or before the date of commencement of this Act then, after commencement of this Act, such process shall be continued from that stage onwards as per the provisions of this Act. Transitory provision.

58. (1) On and from the date of commencement of this Act,—

Repeal and savings.

(2) Notwithstanding the repeal of the said Acts,—

(i) any person holding office immediately before the commencement of this Act as Vice-Chancellor of an existing university shall, on such commencement, be the Vice-Chancellor of the corresponding university and shall continue to hold the said office till his term of office as Vice-Chancellor of the existing university would have expired had he continued to be as such unless he ceases to be the Vice-Chancellor by reason of death, resignation or otherwise before the expiry of his term of office as aforesaid and shall exercise all the powers and perform all the duties conferred and imposed on the Vice-Chancellor of the corresponding university by or under this Act;

(ii) every authority of an existing university constituted immediately before the commencement of this Act, shall be deemed to be the corresponding authority of the corresponding university under this Act;

(iii) every person holding office either as an officer or the employee (whether teaching or other employee) of an existing university on the date immediately before the commencement of this Act shall continue to hold office on the same terms and conditions as were applicable to him immediately before such date, and shall exercise such powers and perform such duties as are conferred on them by or under this Act;

(iv) all property, movable or immovable, and all rights, interest of whatsoever kind, powers and privileges of any existing university shall stand transferred to and shall, without further assurance, vest in, the corresponding university and be applied to the objects and purposes for which the corresponding university is constituted;

(v) all benefactions accepted or received by any existing university and held by it immediately before the commencement of this Act, shall be deemed to have been accepted or received or held by the corresponding university under this Act, and all the conditions on which such benefactions were accepted or received or held shall be deemed to be valid under this Act, notwithstanding that such conditions may be inconsistent with any of the provisions of this Act;

(vi) all debts, liabilities and obligations incurred before the commencement of this Act, and lawfully subsisting against any existing university, shall be discharged and satisfied by the corresponding university;

(vii) any will, deed or other documents made before the commencement of this Act, which contains any bequest, gift, term or trust in favour of an existing university shall, on and from the commencement of this Act, be construed as if the corresponding university is named therein instead of the existing university;

(viii) all references in any enactment or other instruments issued under any enactment, to any existing university shall be construed as references to the corresponding university;

(ix) the teachers, who were recognised teachers of the university under the said Acts in respect of any of the existing university immediately before the commencement of this Act, shall be deemed to be recognised teachers of the corresponding university under and for the purposes of this Act and shall continue to be such recognised teachers until fresh recognitions are granted under this Act;

(x) all rules, Statutes, Ordinances or Regulations made under the said Acts in respect of any existing university shall, in so far as they are not inconsistent with the provisions of this Act, continue in force and be deemed to have been made under this Act in respect of the corresponding university or any authority of the university, as the case may be, until they are superseded or modified by the rules, Statutes, Ordinances or Regulations made under this Act;

(xi) all notices and orders made or issued by any authority under any of the said Acts shall, in so far as they are not inconsistent with the provisions of this Act, continue in force and be deemed to have been made or issued by corresponding authority until they are superseded or modified under this Act:

Provided that, no rules, Statutes, Ordinances, Regulations, notices or orders made or issued under any of the Acts repealed by this section and in force immediately before the commencement of this Act, shall be deemed to be inconsistent with the provisions of this Act by reason only that the power to make or issue such rules, Statutes, Ordinance, Regulations, notice or order under this Act vests in a different authority or body or officer, or that the subject matter thereof is permissible only under a different form of subordinate legislation or instrument to be made, under this Act.

Power to
remove
difficulties.

59. (1) If any difficulty arises in giving effect to the provisions of this Act, the Government may, as occasion arises, by an order published in the *Official Gazette*, do anything not inconsistent with the provisions of this Act, which appears to it to be necessary or expedient for removing the difficulty:

Provided that, no such order shall be made after the expiry of a period of two years from the date of commencement of this Act.

(2) Every order made under sub-section (1), shall, as soon as may be after it is made, be laid before each House of the State Legislature.

महाराष्ट्र शासन राजपत्र

असाधारण भाग चार

वर्ष १०, अंक ३(४)]

शुक्रवार, जानेवारी १९, २०२४/पौष २९, शके १९४५

[पृष्ठे ३३, किंमत : रुपये २३.००

असाधारण क्रमांक ९

प्राधिकृत प्रकाशन

महाराष्ट्र विधानमंडळाचे अधिनियम व राज्यपालांनी प्रख्यापित केलेले अध्यादेश व केलेले विनियम.

अनुक्रमणिका

सन २०२४ चा महाराष्ट्र अधिनियम क्रमांक ८.— महाराष्ट्र राज्यातील स्वयं-अर्थसहाय्यित खाजगी विद्यापीठांशी संबंधित असणाऱ्या कायद्यांचे एकीकरण, एकत्रीकरण व सुधारणा करण्यासाठी आणि राज्यातील उच्च शिक्षणाचा विकास व अभिवृद्धी करण्याकरिता राज्यातील स्वयं-अर्थसहाय्यित खाजगी विद्यापीठांची स्थापना, विधिसंस्थापन व विनियमन करण्याकरिता आणि तत्संबंधित किंवा तदानुषंगिक बाबींसाठी तरतूद करण्यासाठी कायदा अधिनियमित करण्यासाठी अधिनियम.

पृष्ठे
१-३३

दिनांक १८ जानेवारी २०२४ रोजी माननीय राज्यपालांनी संमती दिलेला महाराष्ट्र विधानमंडळाचा पुढील अधिनियम माहितीसाठी, याद्वारे, प्रसिद्ध करण्यात येत आहे.

सतिश वाघोले,
सचिव (विधि विधान),
महाराष्ट्र शासन,
विधि व न्याय विभाग.

सन २०२४ चा महाराष्ट्र अधिनियम क्रमांक ८.

(माननीय राज्यपालांची संमती मिळाल्यानंतर “ महाराष्ट्र शासन राजपत्रात ” दिनांक १९ जानेवारी २०२४ रोजी प्रथम प्रसिद्ध केलेला अधिनियम.)

महाराष्ट्र राज्यातील स्वयं-अर्थसहाय्यित खाजगी विद्यापीठांशी संबंधित असणाऱ्या कायद्यांचे एकीकरण, एकत्रीकरण व सुधारणा करण्यासाठी आणि राज्यातील उच्च शिक्षणाचा विकास व अभिवृद्धी करण्याकरिता राज्यातील स्वयं-अर्थसहाय्यित खाजगी विद्यापीठांची स्थापना, विधिसंस्थापन व विनियमन करण्याकरिता आणि तत्संबंधित किंवा तदानुषंगिक बाबींसाठी तरतूद करण्यासाठी कायदा अधिनियमित करण्यासाठी अधिनियम.

ज्याअर्थी, महाराष्ट्र राज्यातील स्वयं-अर्थसहाय्यित खाजगी विद्यापीठांशी संबंधित असणाऱ्या कायद्यांचे एकीकरण, एकत्रीकरण व सुधारणा करण्यासाठी आणि राज्यातील उच्च शिक्षणाचा विकास व अभिवृद्धी

करण्याकरिता राज्यातील स्वयं-अर्थसहाय्यित खाजगी विद्यापीठांची स्थापना, विधिसंस्थापन व विनियमन करण्याकरिता आणि तत्संबंधित किंवा तदानुषंगिक बाबींसाठी तरतूद करण्यासाठी कायदा अधिनियमित करणे इष्ट आहे ; **त्याअर्थी**, भारतीय गणराज्याच्या चौऱ्याहत्तराव्या वर्षी, याद्वारे, पुढील अधिनियम करण्यात येत आहे :—

संक्षिप्त नाव व प्रारंभ. १. (१) या अधिनियमास, महाराष्ट्र खाजगी विद्यापीठे (स्थापना व विनियमन) अधिनियम, २०२३, असे म्हणावे.

(२) तो, राज्य शासन, **शासकीय राजपत्रातील** अधिसूचनेद्वारे नेमून देईल अशा दिनांकास, अंमलात येईल.

व्याख्या. २. या अधिनियमात, संदर्भानुसार अन्यथा दुसरा अर्थ आवश्यक नसेल तर,—

(क) “ विद्या परिषद ” याचा अर्थ, विद्यापीठाची विद्यापरिषद, असा आहे ;

(ख) “ संलग्न प्राध्यापक ”, “ संलग्न सहयोगी प्राध्यापक ” किंवा “ संलग्न सहायक प्राध्यापक ” यांचा अर्थ, विद्यापीठाबरोबरच्या सहयोगाच्या किंवा साहचर्याच्या कालावधीत जी तशी पदनिर्देशित केली आहे अशी उद्योग, व्यापार, कृषी, वाणिज्य, सामाजिक, सांस्कृतिक, विद्याविषयक किंवा इतर कोणत्याही संलग्न क्षेत्रांमधील व्यक्ती, असा आहे ;

(ग) “ प्राधिकरणे ” याचा अर्थ, या अधिनियमात किंवा त्याअन्वये विनिर्दिष्ट केलेली विद्यापीठाची प्राधिकरणे, असा आहे ;

(घ) “ व्यवस्थापन मंडळ ” याचा अर्थ, या अधिनियमाच्या कलम २८ अन्वये घटित केलेले व्यवस्थापन मंडळ, असा आहे ;

(ङ) “ विद्यापीठ परिसर ” याचा अर्थ, ज्या क्षेत्रात विद्यापीठ स्थापन केले आहे ते विद्यापीठाचे क्षेत्र, असा आहे ;

(च) “ उत्कृष्टता केंद्र ” याचा अर्थ, विद्यार्थी, सेवेतील कर्मचारी, काम करणारे व्यावसायिक यांना सर्व प्रकारची संबंधित कौशल्ये पुरविण्यासाठी आणि संयुक्त प्रकल्प हाती घेण्यासाठी उद्योगाच्या सहयोगाने किंवा उद्योग व समाजाच्या लाभासाठी स्थापन केलेले अद्ययावत प्रशिक्षण किंवा संशोधन केंद्र, असा आहे ;

(छ) “ दूरस्थ व ऑनलाईन शिक्षण ” याचा अर्थ, प्रक्षेपण, दूरप्रक्षेपण, पत्रव्यवहाराद्वारे पाठ्यक्रम, चर्चासत्रे, संपर्क कार्यक्रम किंवा असे इतर कोणतेही पद्धतीशास्त्र यांसारख्या संज्ञापनाच्या कोणत्याही दोन किंवा अधिक संयुक्त माध्यमांद्वारे देण्यात येणारे शिक्षण, असा आहे ;

(ज) “ कर्मचारी ” याचा अर्थ, विद्यापीठाने नियुक्त केलेली कोणतीही व्यक्ती, असा आहे आणि त्यामध्ये, विद्यापीठाचे अध्यापक, अधिकारी व इतर कर्मचारीवर्ग यांचा समावेश होतो ;

(झ) “ विद्यमान विद्यापीठ ” याचा अर्थ, अनुसूचीच्या भाग-एक मध्ये विनिर्दिष्ट केलेले विद्यापीठ, असा आहे ;

(ञ) “ तज्ञ समिती ” याचा अर्थ, या अधिनियमाअन्वये घटित केलेल्या महाराष्ट्रातील नवीन खाजगी विद्यापीठांच्या आस्थापनेस चालना देण्यासाठी, सुविधा पुरविण्यासाठी व सहाय्य करण्यासाठी, शासनाने अधिसूचित केलेल्या विख्यात व्यक्तींची समिती, असा आहे ;

(ट) “ विद्याशाखा ” याचा अर्थ, विद्यापीठाची विद्याशाखा, असा आहे ;

(ठ) “ शुल्क ” याचा अर्थ, विद्यापीठाने किंवा त्याची महाविद्यालये, परिसंस्था किंवा, यथास्थिति, अभ्यास केंद्रे यांनी, विद्यार्थ्यांकडून संकलित केलेली, परतावायोग्य नसलेली, कोणत्याही नावाने संबोधण्यात येईल अशी रक्कम, असा आहे ;

(ड) “ शासन ” किंवा “ राज्य शासन ” याचा अर्थ, महाराष्ट्र शासन, असा आहे ;

(ढ) “नियामक मंडळ” याचा अर्थ, या अधिनियमाच्या कलम २७ अन्वये घटित केलेले नियामक मंडळ, असा आहे ;

(ण) “उच्च शिक्षण” याचा अर्थ, उच्च माध्यमिक शालेय शिक्षणाच्या टप्प्यावरील शिक्षणानंतरचा ज्ञानाचा व्यासंग, असा आहे ;

(त) “वसतिगृह” याचा अर्थ, विद्यापीठाने स्थापन केलेले किंवा मान्यता दिलेले असे, विद्यापीठाच्या किंवा त्याच्या परिसंस्थांच्या आणि अभ्यासकेंद्रांच्या विद्यार्थ्यांसाठी असलेले निवासस्थान, असा आहे ;

(थ) “अधिसूचना” याचा अर्थ, शासकीय राजपत्रात, प्रसिद्ध केलेली अधिसूचना, असा आहे ;

(द) “शासकीय राजपत्र” याचा अर्थ, महाराष्ट्र शासनाचे राजपत्र, असा आहे ;

(ध) “विहित” याचा अर्थ, या अधिनियमाद्वारे किंवा त्यान्वये केलेले नियम, परिनियम, आदेश किंवा, यथास्थिति, विनियमयांद्वारे विहित केलेले, असा आहे ;

(न) “अध्यक्ष” याचा अर्थ, विद्यापीठाचा अध्यक्ष, असा असून जो विद्यापीठाचा कुलपती देखील असेल ;

(प) “विनियामक मंडळ” याचा अर्थ, उच्च शिक्षणाचा विद्याविषयक दर्जा सुनिश्चित करण्याची, मानके व शर्ती निर्धारित करण्याकरिता केंद्र सरकारने स्थापन केलेले, विद्यापीठ अनुदान आयोग, अखिल भारतीय तंत्र शिक्षण परिषद, राष्ट्रीय अध्यापक शिक्षण परिषद, राष्ट्रीय वैद्यक आयोग, भारतीय औषधनिर्माणशास्त्र परिषद, राष्ट्रीय मूल्यांकन व अधिस्वीकृती परिषद, भारतीय कृषि संशोधन परिषद, दूरस्थ शिक्षण परिषद, भारतीय वैज्ञानिक व संशोधन परिषद, इत्यादींसारखे मंडळ, असा आहे, आणि त्यात शासनाचा समावेश होतो ;

(फ) “नियम” याचा अर्थ, राज्य शासनाने विहित केलेले नियम, असा आहे ;

(ब) “अनुसूची” याचा अर्थ, या अधिनियमास जोडलेली अनुसूची, असा आहे ;

(भ) “कलम” याचा अर्थ, या अधिनियमाचे कलम, असा आहे ;

(म) या अधिनियमाखाली स्थापन केलेल्या विद्यापीठाच्या संबंधात, “प्रायोजक मंडळ” याचा अर्थ,—

१८६० चा
२९.

(एक) सोसायटी नोंदणी अधिनियम, १८६० अन्वये नोंदणी केलेली सोसायटी ; किंवा

१९५० चा
२९.

(दोन) महाराष्ट्र सार्वजनिक विश्वस्तव्यवस्था अधिनियमान्वये नोंदणी केलेला सार्वजनिक न्यास ; किंवा

१९५६ चा
१.
२०१३ चा
८

(तीन) कंपनी अधिनियम, १९५६ याच्या कलम २५ अन्वये स्थापन केलेली कोणतीही शैक्षणिक संस्था किंवा कंपनी अधिनियम, २०१३ अन्वये नोंदणी केलेली कंपनी, असा आहे ;

(य) “राज्य” याचा अर्थ, महाराष्ट्र राज्य, असा आहे ;

(यक) “परिनियम”, “आदेश” किंवा “विनियम” यांचा अर्थ, अनुक्रमे, या अधिनियमान्वये विहित केलेले विद्यापीठाचे परिनियम, आदेश किंवा विनियम, असा आहे ;

(यख) “विद्यार्थी” याचा अर्थ, संशोधन पदवीसह, विद्यापीठाने सुरू केलेल्या पदवी, पदविका किंवा अन्य विद्याविषयक विशेषोपाध्या यांचा अभ्यास पाठ्यक्रम घेण्यासाठी विद्यापीठात नावनोंदणी केलेली व्यक्ती, असा आहे ;

(यग) “ अभ्यास केंद्र ” याचा अर्थ, दूरस्थ शिक्षणाच्या संदर्भात विद्यार्थ्यांना सल्ला देणे, त्यांचे समुपदेशन करणे किंवा विद्यार्थ्यांना आवश्यक असलेले इतर कोणतेही सहाय्य देण्याच्या प्रयोजनाकरिता विद्यापीठाने स्थापन केलेले व चालविलेले किंवा मान्यता दिलेले केंद्र, असा आहे ;

(यघ) “ अध्यापक ” याचा अर्थ, विद्यापीठाच्या अभ्यास पाठ्यक्रमाला प्रवेश घेणाऱ्या विद्यार्थ्यांना शिक्षण देण्यासाठी किंवा संशोधनात मार्गदर्शन करण्यासाठी किंवा कोणत्याही स्वरूपात मार्गदर्शन करण्यासाठी आवश्यक असलेले प्राध्यापक, सहयोगी प्राध्यापक, सहायक प्राध्यापक, संलग्न प्राध्यापक किंवा इतर कोणतीही व्यक्ती, असा आहे ;

(यड) “ विद्यापीठ ” याचा अर्थ, अनुसूचीमध्ये नमूद केलेले स्वयं-अर्थसहाय्यित खाजगी विद्यापीठ, असा आहे.

विद्यापीठाची
स्थापना
करण्यासाठी
सविस्तर प्रकल्प
अहवाल.

३. (१) या अधिनियमान्वये स्वयं-अर्थसहाय्यित खाजगी विद्यापीठ स्थापन करण्यास इच्छुक असणारे कोणतेही प्रायोजक मंडळ (शैक्षणिक कार्य करणाऱ्या कोणत्याही खाजगी परिसंस्थेसह), विद्यापीठाची स्थापना करण्याचा प्रस्ताव अंतर्भूत असणाऱ्या सविस्तर प्रकल्प अहवालासह अर्ज, नियमांद्वारे विहित करण्यात येईल अशा रीतीने व अशा प्रक्रिया शुल्कासह, शासनास सादर करील.

(२) सविस्तर प्रकल्प अहवालात पुढील तपशिलांचा अंतर्भाव असेल :—

(एक) पोट-कलम (१) अन्वये अर्ज सादर करणाऱ्या प्रायोजक मंडळाचे नोंदणी प्रमाणपत्र, त्याची घटना व त्याचे उप-विधी यांच्या प्रतीसह त्याची तपशिलवार माहिती ;

(दोन) शैक्षणिक कार्यक्रम चालविणाऱ्या विद्यमान खाजगी संस्थांच्या बाबतीत मागील तीन वर्षांच्या लेखापरीक्षित लेख्यांसह प्रायोजक मंडळाच्या आर्थिक साधन स्रोतांसंबंधीची माहिती किंवा नव्याने स्थापन झालेल्या प्रायोजक मंडळाच्या बाबतीत सनदी लेखापालाकडून यथोचितरीत्या प्रमाणित करण्यात आलेली आर्थिक साधनस्रोत निर्माण करण्यासाठीची योजना ;

(तीन) प्रस्तावित विद्यापीठाचे नाव, ठिकाण आणि मुख्यालय ;

(चार) विद्यापीठाची उद्दिष्टे ;

(पाच) स्थानिक आणि राज्यस्तरीय संस्था यांना लागू असलेल्या विनियमांचे अनुपालन करून, जमिनीची उपलब्धता तसेच इमारती व पायाभूत सुविधा असतील तर, त्यांचे तपशील; किंवा जमीन संपादनाकरिता, इमारतीच्या बांधकामाकरिता व पायाभूत सुविधा प्रस्थापित करण्याकरिता बृहत् योजना ;

(सहा) अध्यापक व अध्यापकेतर कर्मचारी कोणतेही असल्यास त्यांच्यासह, प्रायोजक मंडळाकडे कामाचा निपटारा करण्यासाठी असलेली प्रस्तावित योजना व विद्याविषयक सुविधांची उपलब्धता ;

(सात) विद्यापीठ कार्यरत होण्यापूर्वी इमारती बांधणे, संरचनात्मक सोयींचा व पायाभूत सुविधांचा विकास करणे आणि साधनसामग्री मिळविणे, इत्यादी, यांसारख्या विद्यापीठ परिसर विकासाच्या योजनांचा तपशील आणि पहिल्या पाच वर्षांमधील कार्यक्रमांची टप्पानिहाय रुपरेषा ;

(आठ) पुढील पाच वर्षांसाठी प्रस्तावित केलेल्या भांडवली खर्चाचा टप्पानिहाय विनियोग आणि त्याचे वित्तीय स्रोत ;

(नऊ) विद्यापीठाने हाती घेण्याचे प्रस्तावित केलेल्या, अभ्यास आणि संशोधन अध्ययनक्रमांचे स्वरूप व प्रकार आणि राज्याची विकासविषयक उद्दिष्टे व रोजगारविषयक गरजा यांच्या संदर्भात असलेली त्यांची प्रासंगिकता आणि पहिल्या पाच वर्षांमधील, अशा कार्यक्रमांचे पाठ्यक्रमनिहाय प्रवेश लक्ष्यांसह टप्पानिहाय रुपरेषा ;

(दहा) प्रायोजक मंडळाच्या अधिपत्याखाली असणाऱ्या संबंधित विद्याशाखांतील अनुभवी व तज्ज्ञ व्यक्ती ;

(अकरा) देण्यात येणाऱ्या सुविधा, अभ्यासक्रम व संशोधन कार्य, हे सुरू करण्याचे प्रस्तावित केले असेल तर त्यांचे स्वरूप ;

(बारा) अभ्यासक्रमनिहाय किंवा उपक्रमनिहाय अंदाजित आवर्ती खर्च, वित्तीय स्रोत आणि प्रत्येक विद्यार्थ्यांवरील अंदाजित खर्च ;

(तेरा) साधनसंपत्तीचे एकत्रीकरण करण्याची योजना, त्यासाठी येणारा भांडवली खर्च आणि अशा साधनसंपत्तीच्या परतफेडीची रीत ;

(चौदा) विद्यार्थ्यांकडून वसूल केले जाणारे शुल्क, विद्यापीठाच्या उद्दिष्टांशी संबंधित असलेल्या सल्लाविषयक सेवांकडून आणि इतर उपक्रमांकडून अपेक्षित असलेला महसूल आणि अन्य अपेक्षित उत्पन्न यांच्यामार्फत अंतर्गतरीत्या निधी उभारण्यासाठी केलेली योजना ;

(पंधरा) विशेष तरतुदीद्वारे आणि यासंबंधातील सकारात्मक कृतींद्वारे राज्यातील रहिवासी असलेल्या समाजातील दुर्बल घटकांचा शैक्षणिक दर्जा उंचावण्यासाठी आधारभूत योजना ;

(सोळा) विद्यापीठातील अभ्यासक्रमांसाठी प्रवेश देण्यासाठी विद्यार्थ्यांची निवड करण्यासाठी अनुसरावयाची प्रस्तावित प्रणाली ;

(सतरा) स्थानिक गरजांच्या संबंधातील अध्ययनक्रमाचे स्वरूप आणि प्रस्तावित विद्यापीठाची उद्दिष्टे साध्य करण्यासाठी विद्यापीठाने हाती घ्यावयाचे विशेषीकृत अध्यापन, प्रशिक्षण किंवा संशोधनविषयक उपक्रमांचे स्वरूप ;

(अठरा) विद्यापीठाने शेतकरी, शेतमजूर, इतर कामगार, महिला आणि उद्योग यांच्या लाभासाठी काही अध्ययनक्रम सुरू करण्याचे प्रस्तावित केले आहे किंवा कसे, असल्यास, त्याचा तपशील द्यावा ;

(एकोणीस) खेळ, क्रीडा आणि राष्ट्रीय छात्रसेना (एन सी सी), राष्ट्रीय सेवा योजना (एन एस एस), इत्यादींसारख्या पाठ्येतर उपक्रमांसाठी उपलब्ध असलेली किंवा निर्माण करण्याचे प्रस्तावित केलेली क्रीडांगणे व इतर सुविधा यांचा तपशील ;

(वीस) विद्याविषयक मूल्यमापन करण्यासाठी प्रस्तावित केलेली व्यवस्था ;

(एकवीस) प्रस्तावित विद्यापीठ स्थापन करण्याच्या आवश्यकतेचे समर्थन ;

(बावीस) विनियामक मंडळांच्या मानकांचे पालन करण्याची बांधिलकी ;

(तेवीस) प्रायोजक मंडळास देणे आवश्यक वाटेल असे अन्य तपशील ;

(चोवीस) विहित करण्यात येतील असे अन्य तपशील.

४. (१) प्रायोजक मंडळाकडून सविस्तर प्रकल्प अहवालासह (डीपीआर) विद्यापीठाची स्थापना करण्याचा प्रस्ताव अंतर्भूत असलेला अर्ज प्राप्त झाल्यावर, शासनाने आदेशाद्वारे घटित केलेली छाननी समिती, पुढील कारणांच्या आधारे प्रस्तावाची व सविस्तर प्रकल्प अहवालाची छाननी करील :-

सविस्तर प्रकल्प अहवाल सादर करणे व त्याची तपासणी करणे.

(क) प्रायोजक मंडळाची आर्थिक सुस्थिती आणि मत्ता तसेच प्रस्तावित विद्यापीठाच्या पायाभूत सुविधा उभारण्यासाठी त्याच्याकडे असलेली क्षमता ;

(ख) प्रायोजक मंडळाची पार्श्वभूमी, म्हणजेच शिक्षण क्षेत्रातील मंडळाची विशेष तज्ञता व अनुभव, त्याचा सर्वसाधारण लौकिक, इत्यादी आणि विनियामक मंडळाची मानके अनुसरण्याची त्याची बांधिलकी ;

(ग) विनियामक मंडळांच्या शैक्षणिक धोरणानुसार, प्रस्तावित केलेला शैक्षणिक कार्यक्रम, संशोधन व नवोपक्रम उपक्रम, अभ्यासक्रम तयार करणे याबाबत प्रायोजक मंडळाचे सामर्थ्य व क्षमता म्हणजेच, प्रस्तावित विद्यापीठाच्या उद्दिष्टांमध्ये निश्चित केल्यानुसार अध्ययनक्रमाच्या नाविन्यतेसह ; समकालीन गरजांनुसार मनुष्यबळ विकसित करण्याची शैक्षणिक कार्यक्रमांची सक्षमता ;

(घ) संबंधित विनियामक मंडळाने विनिर्दिष्ट केलेल्या शैक्षणिक मानकांशी अनुरूप असलेला प्रस्ताव ;

(ङ) या बाबतीत शासनाने वेळोवेळी दिलेल्या आदेशाच्या अनुरूप प्रस्ताव आहे किंवा कसे.

(२) पोट-कलम (१) खालील प्रस्ताव व प्रकल्प अहवाल यांची छाननी करताना, छाननी समितीस, प्रायोजक मंडळाकडून, योग्य वाटेल अशी अन्य माहिती मागविता येईल.

(३) समिती, कोणत्याही असल्यास, सूचनांसह तिचा अहवाल, विचारार्थ शासनाला सादर करील.

५. (१) कलम ४ अन्वये घटित केलेल्या समितीचा अहवाल मिळाल्यानंतर जर विद्यापीठ स्थापन करणे उचित असल्याबाबत राज्य शासनाची खात्री पटली तर, त्यास प्रायोजक मंडळाला इरादापत्र देता येईल ; आणि पुढील बाबी करण्यास फर्मावता येईल :-

इरादापत्र देणे आणि अनुपालन अहवाल.

(क) कलम १३ च्या तरतुदीनुसार दाननिधी स्थापन करणे ;

(ख) नियमांद्वारे विहित केलेल्या मानकांनुसार किमान जागेची प्रायोजक मंडळाची मालकी व कब्जा दर्शविणारे हक्क विलेख सादर करणे ;

(ग) विद्यापीठ अनुदान आयोग किंवा कायद्याद्वारे स्थापन केलेले अन्य कोणतेही विनियामक मंडळ विनिर्दिष्ट करील अशा इतर शर्तीची पूर्तता करणे आणि विहित करील अशी अन्य माहिती पुरविणे ;

(घ) जर यापूर्वी उपलब्ध करण्यात आले नसेल तर, नियमांद्वारे विहित केलेल्या मानकांनुसार प्रशासनिक प्रयोजनांसाठी आणि विद्याविषयक कार्यक्रम आयोजित करण्यासाठी व्याप्तक्षेत्राचे बांधकाम करणे ;

(ङ) विनियामक मंडळाने निर्धारित केलेल्या मानकांनुसार विद्यापीठाने सुरू करावयाच्या प्रत्येक विभागात किंवा विद्याशाखेमध्ये आवश्यक सहायक कर्मचाऱ्यांसह प्राध्यापक, सहयोगी प्राध्यापक आणि पुरेशा संख्येतील सहायक प्राध्यापक नियुक्त करण्याची हमी देणे ;

(च) विनियामक मंडळाने घालून दिलेल्या मानकाप्रमाणे विद्यार्थ्यांच्या हिताकरिता चर्चासत्र, वादविवाद करणे, सामान्य ज्ञान तपासणी कार्यक्रमासारखे अभ्यासक्रमाला पूरक असे कार्यक्रम आणि खेळ, क्रीडा, राष्ट्रीय सेवा योजना (एन.एस.एस.), राष्ट्रीय छात्र सेना (एन.सी.सी.), इत्यादींसारखे पाठ्येत्तर कार्यक्रम हाती घेण्याची हमी देणे ;

(छ) विद्यापीठाच्या कर्मचाऱ्यांसाठी भविष्यनिर्वाह निधी स्थापन करण्याची आणि त्यांच्यासाठी कल्याणकारी कार्यक्रम हाती घेण्याची हमी देणे ;

(ज) विनियामक मंडळाकडून निर्धारित करण्यात येईल अशी किंवा नियमांद्वारे विहित करण्यात येईल अशी इतर माहिती पुरविणे आणि अशा पायाभूत सुविधा व इतर आवश्यकता यांच्या अशा शर्तीची पूर्तता करणे.

(२) प्रायोजक मंडळ, पोट-कलम (१) मध्ये विनिर्दिष्ट केलेल्या आवश्यकतांची आणि शर्तीची पूर्तता करील आणि इरादापत्र दिल्याच्या दिनांकापासून जास्तीत जास्त एक वर्षाच्या कालावधीत अनुपालन अहवाल शासनाला सादर करील. शासनास, उक्त कालावधी, आदेशाद्वारे अपवादात्मक परिस्थितीत, त्यामध्ये विनिर्दिष्ट केलेले शुल्क प्रदान केल्यावर वाढविता येईल.

(३) प्रायोजक मंडळाकडून अनुपालन अहवाल प्राप्त झाल्यावर, शासन, अनुपालन अहवालांची पडताळणी करण्यासाठी आदेशाद्वारे एक पडताळणी समिती नियुक्त करील.

(४) पडताळणी समिती, पोट-कलम (१) मध्ये निर्धारित केलेल्या आवश्यकतांची व शर्तीची प्रायोजक मंडळाने पूर्तता केली आहे किंवा कसे हे विनिर्दिष्ट करणारा तिचा अहवाल तिच्या नियुक्तीच्या दिनांकापासून एक महिन्याच्या आत शासनाला सादर करील. शासनाला, उक्त समितीने अहवाल सादर करण्याचा कालावधी, जास्तीत जास्त तीन महिन्यांपर्यंत वाढविता येईल.

(५) जर प्रायोजक मंडळाने, पोट-कलम (१) च्या तरतुदीचे पालन करण्यात कसूर केली तर, कलम ३ अन्वये प्रायोजक मंडळाने सादर केलेला प्रस्ताव, फेटाळण्यात येईल आणि पोट-कलम (१) अन्वये दिलेले इरादा पत्र काढून घेण्यात आले असल्याचे मानण्यात येईल.

विद्यापीठाची
स्थापना व
विधिसंस्थापन.

६. (१) शासन, कलम ५ च्या पोट-कलम (४) अन्वये पडताळणी समितीने सादर केलेला अहवाल विचारात घेतल्यानंतर, प्रायोजक मंडळाने कलम ५ मधील तरतुदीचे अनुपालन केले आहे, याबाबत खात्री पटली असेल तर, खाजगी विद्यापीठाचे व त्याच्या प्रायोजक मंडळाचे नाव, ठिकाण व मुख्यालय, राज्य विधानमंडळाद्वारे कायदा अधिनियमित करून केलेल्या सुधारणेद्वारे अनुसूचीच्या भाग दोनमध्ये समाविष्ट करून, खाजगी विद्यापीठ स्थापन करण्यास परवानगी देईल.

(२) अध्यक्ष आणि कुलगुरू आणि नियामक मंडळ, व्यवस्थापन मंडळ व विद्यापरिषद यांचे सदस्य आणि यानंतर ज्या व्यक्ती, असे अधिकारी किंवा सदस्य होतील अशा सर्व व्यक्ती, जोपर्यंत त्या असे पद किंवा

सदस्यत्व धारण करीत राहतील तोपर्यंत त्या व्यक्ती, याद्वारे, अनुसूचीमध्ये त्यांच्यासाठी विनिर्दिष्ट केलेल्या नावाचा एक निगम निकाय म्हणून घटित व घोषित करण्यात येत आहे.

(३) अनुसूचीमध्ये नमूद केलेल्या विद्यापीठांची अखंड परंपरा व सामाईक मोहोर असेल आणि त्यास किंवा त्याच्याविरुद्ध त्याच नावाने दावा दाखल करता येईल.

(४) अनुसूचीच्या भाग एकच्या अनुक्रमे, स्तंभ (२) व स्तंभ (४) यामध्ये विनिर्दिष्ट केलेल्या विद्यमान प्रत्येक विद्यापीठाच्या व त्याच्या प्रायोजक मंडळाच्या संबंधात, उक्त भागाच्या स्तंभ (३) मध्ये त्यांच्या समोर विनिर्दिष्ट केलेले नाव, ठिकाण व मुख्यालये असलेले तत्सम विद्यापीठ, या अधिनियमाच्या प्रारंभाच्या दिनांकाच्या लगतपूर्वी ज्या उद्दिष्टांसाठी घटित केले होते त्या उद्दिष्टांसाठी, या अधिनियमान्वये स्थापन झाले असल्याचे मानण्यात येईल आणि या अधिनियमाच्या तरतुदी, अशा विद्यापीठास लागू असतील.

(५) विद्यापीठ, या अधिनियमान्वये स्थापन केलेले असंलग्न एकात्म विद्यापीठ म्हणून कार्य करील आणि त्यात प्रवेश घेतलेल्या विद्यार्थ्यांना पदवी, पदविका किंवा प्रमाणपत्र प्रदान करण्यासाठी किंवा बहाल करण्यासाठी इतर कोणत्याही महाविद्यालयाला किंवा परिसंस्थेला संलग्न असणार नाही.

(६) प्रत्येक विद्यापीठ त्याच्या स्थापनेपासून पाच वर्षांच्या आत राष्ट्रीय मूल्यांकन व अधिस्वीकृती परिषद (नॅक) किंवा राष्ट्रीय अधिस्वीकृती मंडळाकडून अधिस्वीकृती प्राप्त करील.

(७) प्रत्येक विद्यापीठाने सातत्यपूर्ण अंतर्गत हमी प्रक्रिया आणि नियतकालिके बाह्य सूक्ष्म पुनरिक्षण करण्याकरिता राष्ट्रीय मूल्यांकन व अधिस्वीकृती परिषदेने आवश्यक केल्याप्रमाणे एक अंतर्गत गुणवत्ता हमी कक्ष स्थापन करील. गुणवत्ता अहवाल शासनाला सादर करण्यात येतील.

७. (१) विद्यापीठाच्या स्थापनेनंतर, प्रायोजक मंडळ, त्याने सादर केलेल्या हमीचे आणि इरादापत्रामध्ये विनिर्दिष्ट केलेल्या विद्यापीठाच्या कार्यान्वयनाशी संबंधित असणाऱ्या शर्तीचे आणि या अधिनियमाच्या तरतुदींचे व त्याखाली केलेल्या नियमांचे प्रायोजक मंडळ अनुपालन करीत आहे किंवा कसे याची पडताळणी, उच्च व तंत्र शिक्षण विभाग, वित्त विभाग आणि नियोजन विभाग यांचा समावेश असलेली एक सचिवस्तरीय समिती करील.

सचिवस्तरीय समिती.

(२) पोट-कलम (१) खालील समिती, तिचा अहवाल शासनाला सादर करील.

(३) पोट-कलम (२) खालील अहवाल प्राप्त झाल्यावर, राज्य शासन, विद्यापीठाच्या कार्यान्वयनास परवानगी देणारी अधिसूचना **शासकीय राजपत्रात** प्रसिद्ध करील.

(४) विद्यापीठ, पोट-कलम (३) अन्वये अधिसूचना काढल्यानंतरच केवळ विद्यार्थ्यांना प्रवेश देईल.

८. या अधिनियमाच्या कलम ७ च्या पोट-कलम (१) अन्वये स्थापना केलेल्या सचिवस्तरीय समितीस, शासनाने निदेश दिलेले असतील तेव्हा व तसे विद्यापीठाचे निरीक्षण करता येईल आणि स्वयं-अर्थसहाय्यित विद्यापीठांच्या आस्थापनेशी संबंधित असणाऱ्या शर्तीचे अनुपालन केल्याची आणि अशी समिती, त्या त्या वेळी अंमलात असलेल्या संबंधित कायद्यांच्या तरतुदींचे अनुपालन केल्याची पडताळणी व सुनिश्चिती देखील करील.

सचिवस्तरीय समितीद्वारे निरीक्षण.

९. (१) विद्यापीठाची उद्दिष्टे पुढीलप्रमाणे असतील :—

विद्यापीठाची उद्दिष्टे.

(क) अभियांत्रिकी, तंत्रज्ञान, व्यवस्थापन, विधि, व्यवसाय व वाणिज्य, उपयोजित व सृजनात्मक कला, व्यवसाय शिक्षण, प्रसारमाध्यम, माहिती व दळणवळण तंत्रज्ञान व मूलभूत शिक्षण आणि त्यांचा आंतरविद्याशाखीय, बहुविद्याशाखीय अभ्यासक्रम व विकास यांसारख्या मुक्त कला, मानव्य विद्या, सामाजिक शास्त्रे, जीवन शास्त्रे व जैव तंत्रज्ञाने, अतिसूक्ष्म (नॅनो) शास्त्रे व तंत्रज्ञाने, व्यावसायिक विद्याशाखा यांचा अंतर्भाव असलेले उच्च व तंत्र शिक्षणामधील अध्ययन करणे, अध्यापन करणे, क्षमता, कर्तृत्व व कौशल्य विकास करणे आणि संशोधन व विकास करणे ;

(ख) उच्च व तंत्र शिक्षण, कला, क्रीडा, संस्कृती, चित्रपट, अवकाश तंत्रज्ञान, सागरी संशोधन या विषयांमधील शिक्षण, अध्यापन व प्रशिक्षण देणे आणि संशोधनासाठी तरतुदी करणे ;

(ग) उच्चस्तरीय बोधात्मक, भावात्मक व मनोकारक (मस्तक, हृदय व हस्त) क्षमता निर्माण करणे ;

(घ) उच्चस्तरीय बौद्धिक क्षमता निर्माण करणे ;

(ङ) विकास व सामाजिक पुनर्रचना आणि परिवर्तन यांचे नवीन मार्ग शोधण्यासाठी सर्जनशीलता, अभिनव उपक्रम व उद्यमशीलता यांना चालना देण्यासाठी नवीन शैक्षणिक कार्यक्रम निर्माण करणे आणि त्यांचे उपयोजन करणे ;

(च) शिक्षण व विकास यांसाठी अत्याधुनिक सुविधा प्रस्थापित करणे ;

(छ) अध्यापन व संशोधन करणे आणि निरंतर गुणवत्तापूर्ण शिक्षणाचे कार्यक्रम उपलब्ध करून देणे ;

(ज) विज्ञान व तंत्रज्ञान यामध्ये संशोधन व विकास करण्याकरिता आणि सामाजिक-आर्थिक विकास करण्यासाठी आणि ज्ञानाचे आदानप्रदान व उपयोजन करण्याकरिता उत्कृष्टता केंद्रांची निर्मिती करणे ;

(झ) एकविसाव्या शतकामध्ये, व्यक्ती व समाज यांच्यासाठी अध्ययन, अध्यापन, संशोधन, मूल्यमापन, विकास, संघटन करण्याचे आणि सामाजिक-आर्थिक संपत्तीची निर्मिती करण्याचे नियमन व व्यवस्थापन करण्यासाठी आधुनिक व आधुनिकेतर प्रक्रिया, यंत्रणा व तंत्रज्ञान यांचा वापर करणे ;

(ञ) उद्योग आणि सार्वजनिक संघटना व समाज यांना व्यावसायिक व विकासविषयक सेवा पुरविणे ;

(ट) अभिनव दृष्टिकोन असलेल्या नवीन व उदयोन्मुख क्षेत्रांमध्ये उच्च शिक्षण अध्ययनक्रम, पाठ्यक्रम सुरू करणे ;

(ठ) भारतातील व परदेशातील इतर उच्च शिक्षण व संशोधन संस्थांशी संबंध, सहयोग व भागीदारी प्रस्थापित करणे ;

(ड) परीक्षांच्या किंवा मूल्यमापनाच्या अन्य कोणत्याही पद्धतीच्या आधारे पदव्या, पदविका, प्रमाणपत्रे व इतर विद्याविषयक विशेषोपाध्या सुरू करणे ;

(ढ) सर्जनशीलता व उद्यमशीलता यांचे परिपोषण व अभिवृद्धी करण्यासाठी विद्याविषयक संरचना, अध्ययन कालमर्यादा आणि क्रियाशील व निरंतर मूल्यमापन प्रक्रिया यांमध्ये एकसंधता निर्माण करण्याकरिता अभिनव दृष्टिकोन प्रस्थापित करणे ;

(ण) शासनाद्वारे सुचविण्यात येतील अशा अन्य कोणत्याही उद्दिष्टांचा पाठपुरावा करणे ;

(त) विद्यापीठाने प्रदान केलेल्या पदव्या, पदविका, प्रमाणपत्रे व इतर विद्याविषयक विशेषोपाध्या, अखिल भारतीय तंत्रशिक्षण अधिनियम, १९८७ अन्वये स्थापन केलेल्या अखिल भारतीय तंत्रशिक्षण परिषदेने १९८७ चा ५२. किंवा राष्ट्रीय अध्यापक शिक्षण परिषद अधिनियम, १९९३ अन्वये स्थापन केलेल्या राष्ट्रीय अध्यापक शिक्षण परिषदेने १९९३ चा ७३. किंवा विद्यापीठ अनुदान आयोग अधिनियम, १९५६ अन्वये घटित केलेल्या विद्यापीठ अनुदान आयोगाने किंवा औषधशास्त्र अधिनियम, १९४८ अन्वये घटित केलेल्या भारतीय औषधनिर्माणशास्त्र परिषदेने, १९४८ चा ८. किंवा अधिवक्ता अधिनियम, १९६१ अन्वये घटित केलेल्या भारतीय वकील परिषदेने किंवा, यथास्थिति, १९६१ चा २५. इतर कोणत्याही सांविधिक मंडळाने निर्धारित केलेल्या दर्जापेक्षा कमी दर्जाच्या नसतील याची सुनिश्चिती करणे.

(२) शासन, **शासकीय राजपत्रातील** अधिसूचनेद्वारे विद्यापीठाची विशेष उद्दिष्टे अधिसूचित करील

(३) पोट-कलम (२) अन्वये काढलेली अधिसूचना, राज्य विधानमंडळाच्या दोन्ही सभागृहांसमोर ठेवण्यात येईल.

१०. विद्यापीठाचे अधिकार व कार्ये पुढीलप्रमाणे असतील :—

विद्यापीठाचे
अधिकार व कार्ये.

(एक) ऑनलाइन शिक्षण पद्धतीसह पारंपरिक तसेच नवोपक्रमशील पद्धतींच्यामार्फत पाठ्यक्रमांशी संबंधित असणारे अध्ययन, अध्यापन व संशोधन यांच्याबाबतीत तरतुदी करणे व सर्व उपाययोजना (अभ्यासक्रमाचा स्वीकार करणे व अद्ययावतीकरण करणे यांसह) स्वीकृत करणे ;

(दोन) पदव्या, पदविका, प्रमाणपत्रे, पुरस्कार, श्रेण्या, श्रेयांक व विद्याविषयक विशेषोपाध्या सुरू करणे व प्रदान करणे ;

(तीन) परीक्षा आयोजित करणे व घेणे ;

(चार) इतर मान्यताप्राप्त विद्यापीठे, मंडळे किंवा परिषदा यांच्या पदव्या, पदविका, प्रमाणपत्रे यांच्याशी समतुल्य किंवा सुसंगत पदव्या, पदविका, प्रमाणपत्रे यांसाठी तरतूद करणे ;

(पाच) विद्यापीठ परिसर उभारण्यासाठी आवश्यक त्या सर्व उपाययोजना हाती घेणे ;

(सहा) मध्यवर्ती ग्रंथालये, विभागीय ग्रंथालये, संग्रहालये व संलग्न बाबी उभारणे ;

(सात) विहित करण्यात येईल त्याप्रमाणे, मानद पदव्या सुरू करणे व प्रदान करणे ;

(आठ) विनिर्दिष्ट करण्यात येईल त्याप्रमाणे, अधिछात्रवृत्त्या, शिष्यवृत्त्या, छात्रवृत्त्या सुरू करणे व प्रदान करणे ;

(नऊ) समाजातील शैक्षणिकदृष्ट्या मागास स्तरांमध्ये शिक्षणविषयक सुविधांचा प्रसार करण्यासाठी विशेष उपाययोजना हाती घेणे ;

(दहा) क्रीडा व इतर पाठ्येतर कार्यक्रमांना उत्तेजन देणे व चालना देणे ;

(अकरा) तांत्रिक, प्रशासकीय व इतर आवश्यक पदे निर्माण करणे व त्यांवर नियुक्त्या करणे ;

(बारा) परस्पर मान्य होतील अशा अटी व शर्तींवर संशोधन प्रकल्प हाती घेणे ;

(तेरा) सल्ला सेवा पुरविणे ;

(चौदा) या अधिनियमाच्या तरतुदींनुसार विद्यापीठाची उद्दिष्टे पार पाडण्यासाठी परिनियम, आदेश व विनियम तयार करणे ;

(पंधरा) विद्यापीठाचे अध्यापक, विद्यार्थी व कर्मचारी यांच्या व्यक्तिमत्त्व विकासासाठी सह-अभ्यासानुवर्ती उपक्रमांना प्रोत्साहन व चालना देणे ;

(सोळा) राज्य शासन, भारत सरकार व विद्यापीठ अनुदान आयोग यांच्या अनुदेशांनुसार देशांतर्गत व देशाबाहेरील इतर विद्यापीठांच्या संबंधात प्रतियोगी तत्त्वावर दुहेरी पदव्या, पदविका किंवा प्रमाणपत्रे देण्याची तरतूद करणे ;

(सतरा) विद्यापीठाच्या शैक्षणिक कार्यक्रमांमधील विविध ज्ञानशाखांमधील एकात्मिक पाठ्यक्रमांसाठी तरतुदी करणे ;

(अठरा) राज्य शासनाने, केंद्र सरकारने व विद्यापीठ अनुदान आयोगाने वेळोवेळी दिलेल्या अनुदेशांनुसार, महाविद्यालये, परिसंस्था, विस्तारित विद्यापीठ परिसर केंद्रे, समुद्रपार परिसर व अभ्यास केंद्रे उभारणे ;

(एकोणीस) विद्यापीठाच्या प्रयोजनांसाठी आणि उद्दिष्टांसाठी देणग्या, दान व अनुदाने स्वीकारणे आणि राज्यामध्ये किंवा राज्याबाहेर, न्यास किंवा दानोपजीवी मालमत्ता यांसह कोणतीही स्थावर किंवा जंगम मालमत्ता संपादित करणे, धारण करणे, तिची व्यवस्था पाहणे आणि विल्हेवाट लावणे आणि निर्धोची गुंतवणूक करणे ;

(वीस) या अधिनियमाच्या तरतुदींनुसार विविध पाठ्यक्रमांसाठी वेळोवेळी शुल्क संरचना विहित करणे ;

(एकवीस) वेळोवेळी विनिर्दिष्ट करण्यात येईल अशा शुल्काची व इतर आकारांची मागणी करणे व त्यांच्या रकमा स्वीकारणे ;

(बावीस) परस्पर मान्य होतील अशा अटी व शर्तीवर इतर परिसंस्थांचा सहयोग मागणे ;

(तेवीस) विद्यापीठ अनुदान आयोगाने व इतर नियामक मंडळांनी विनिर्दिष्ट केलेल्या मानकांनुसार विद्यापीठाच्या अध्यापकांचे व कर्मचाऱ्यांचे वेतन, पारिश्रमिक, मानधन निश्चित करणे ;

(चोवीस) शालाबाह्य अध्यापन व विस्तारित सेवा आयोजित करणे व हाती घेणे ;

(पंचवीस) सभागृहे व वसतिगृहे स्थापन करणे व त्यांचे परिरक्षण करणे ;

(सव्वीस) विद्यार्थ्यांच्या निवासासाठी विद्यापीठांकडून चालवल्या न जाणाऱ्या सभागृहांना व वसतिगृहांना मान्यता देणे, त्यांचे पर्यवेक्षण व नियंत्रण करणे आणि अशी कोणतीही मान्यता काढून घेणे ;

(सत्तावीस) विद्यापीठाचे विद्यार्थी व कर्मचारी यांच्यामध्ये शिस्तीचे विनियमन करणे व अंमलात आणणे आणि आवश्यक वाटतील अशा शिस्तविषयक उपाययोजना हाती घेणे ;

(अठ्ठावीस) विद्यापीठाचे विद्यार्थी व कर्मचारी यांच्या आरोग्यास व सर्वसाधारण कल्याणास चालना देण्याची व्यवस्था करणे ;

(एकोणतीस) वेळोवेळी विनिर्दिष्ट करण्यात येतील अशा अटी व शर्तीवर मान्य करण्यात येतील अशा प्रयोजनांसाठी, विद्यापीठाच्या प्रयोजनांशी व उद्दिष्टांशी अनुरूप असलेल्या प्रयोजनांना, उद्दिष्टाना चालना देण्याच्या दृष्टीने देशातील व देशाबाहेरील इतर कोणत्याही विद्यापीठाशी, प्राधिकरणाशी किंवा कोणत्याही सार्वजनिक किंवा खाजगी मंडळाशी सहकार्य करणे ;

(तीस) विद्यापीठाकडून प्रसिद्ध करण्यात येतील अशा पाठ्यपुस्तकांसह संशोधन व इतर कार्य यांचे मुद्रण, पुनर्मुद्रण व प्रकाशन करण्याची तरतूद करणे ;

(एकतीस) विद्यापीठ अनुदान आयोग (खाजगी विद्यापीठांची स्थापना करणे व दर्जा राखणे) विनियम, २००३ याच्या तरतुदींचे किंवा विद्यापीठ अनुदान आयोगाने केलेले इतर कोणतेही विनियम किंवा दिलेले निदेश यांचे वेळोवेळी अनुपालन व अनुसरण करणे ;

(बत्तीस) विद्यापीठाचे वरील अधिकार, कर्तव्ये व जबाबदाऱ्या यांच्या संदर्भात राज्य शासनाकडून वेळोवेळी देण्यात आलेल्या निदेशांचे अनुपालन करणे व ते अंमलात आणणे ;

(तेहतीस) विद्यापीठाची सर्व किंवा त्यापैकी कोणतीही उद्दिष्टे साध्य करण्यासाठी आवश्यक, आनुषंगिक किंवा हितावह असतील अशा सर्व गोष्टी करणे.

विद्यापीठ सर्वांसाठी खुले असणे.

११. (१) भारताच्या कोणत्याही नागरिकास, लिंग, वंश, पंथ, वर्ग, जात, जन्मस्थान, धर्मश्रद्धा किंवा व्यवसाय किंवा राजकीय किंवा इतर मत केवळ या कारणावरून, विद्यापीठाच्या कोणत्याही पदापासून किंवा त्याच्या कोणत्याही प्राधिकरणांच्या, मंडळांच्या किंवा समित्यांच्या सदस्यत्वापासून किंवा कोणत्याही पदावरील नेमणुकीपासून किंवा कोणतीही पदवी, पदविका, प्रमाणपत्र किंवा इतर विद्याविषयक विशेषोपाधी अथवा अभ्यास पाठ्यक्रम यासाठी प्रवेश मिळवण्यापासून वगळण्यात येणार नाही.

(२) विद्यापीठाचे विभाग परिसंस्था यांमध्ये विद्यार्थ्यांना प्रवेश देण्याच्या प्रयोजनांसाठी अनुसूचित जाती, अनुसूचित जमाती, निरधिसूचित जमाती (विमुक्त जाती), भटक्या जमाती, इतर मागासवर्ग, विशेष मागास प्रवर्ग आणि आर्थिकदृष्ट्या दुर्बल घटक (ईडब्ल्यूएस) यांच्या आरक्षणाच्या संबंधात वेळोवेळी काढलेल्या शासनाच्या धोरणाचा व आदेशांचा विद्यापीठ अंगीकार करील.

(३) विद्यापीठ, राज्य शासनाने वेळोवेळी दिलेल्या निदेशानुसार समाजातील दुर्बल घटकांच्या विविध प्रवर्गांच्या व अल्पसंख्याक वर्गांच्या कल्याणासंबंधात, राज्य शासनाच्या सर्वसाधारण धोरणाचा अंगीकार करील.

१२. या अधिनियमान्वये स्थापन केलेले प्रत्येक विद्यापीठ हे, स्वयं-अर्थसहाय्यित असेल. विद्यापीठ, शासनाकडून कोणत्याही स्वरूपाचे इतर वित्तीय सहाय्य मिळण्यास हक्कदार असणार नाही आणि विद्यापीठात प्रवेश घेतलेला कोणताही विद्यार्थी, कोणत्याही प्रकारच्या वित्तीय सहाय्यासाठी किंवा शिष्यवृत्तीसाठी किंवा शुल्काच्या प्रतिपूर्तीसाठी राज्य शासनाकडे मागणी करण्यास हक्कदार असणार नाही.

विद्यापीठ स्वयं-अर्थसहाय्यित असणे.

१३. (१) प्रायोजक मंडळ, शासनाने काढलेल्या आदेशाद्वारे विनिर्दिष्ट करण्यात येईल अशा रकमेचा दाननिधी विद्यापीठाचा दाननिधी स्थापन करील.

(२) विद्यापीठ, या अधिनियमाच्या तरतुदींचे आणि त्याखाली केलेले नियम, परिनियम किंवा आदेश यांचे पालन करित असल्याची सुनिश्चिती करण्यासाठी प्रतिभूती ठेव म्हणून दाननिधीचा वापर करण्यात येईल.

(३) विद्यापीठाने किंवा प्रायोजक मंडळाने या अधिनियमाच्या कोणत्याही तरतुदींचे आणि त्याखाली केलेले नियम, परिनियम, आदेश किंवा विनियम यांचे उल्लंघन केल्यास, शासनास, संपूर्ण दाननिधी किंवा त्याचा काही भाग, विहित रीतीने सरकारजमा करण्याचा अधिकार असेल.

(४) दाननिधीमधून मिळणाऱ्या उत्पन्नाचा वापर, विद्यापीठाच्या पायाभूत सुविधांचा विकास करण्यासाठी करण्यात येईल, परंतु विद्यापीठाचा आवर्ती खर्च भागविण्यासाठी त्याचा वापर करण्यात येणार नाही.

(५) विद्यापीठाचे विसर्जन होईपर्यंत, दाननिधीची रक्कम अशा प्रकारे निधीतून गुंतविलेल्या रकमा, शासनाच्या परवानगीशिवाय काढण्यात येणार नाही या शर्तीस अधीन राहून, संयुक्त धारक म्हणून उच्च शिक्षण संचालकाकडून राष्ट्रीयीकृत बँकेत नियत ठेवीच्या स्वरूपात, विद्यापीठाकडून गुंतवण्यात येईल.

१४. विद्यापीठ, सर्वसाधारण निधी म्हणून संबोधण्यात येणारा एक निधीदेखील घटित करील, ज्यामध्ये पुढील रकमा जमा करण्यात येतील :— सर्वसाधारण निधी.

- (क) विद्यापीठाला मिळालेले शुल्क व इतर आकार ;
- (ख) प्रायोजक मंडळाने दिलेले कोणतेही अंशदान ;
- (ग) संयंत्रणा व विद्यापीठाने हाती घेतलेली इतर कामे यांमधून मिळालेले कोणतेही उत्पन्न ;
- (घ) मृत्युपत्रित दान, देणग्या, दाननिधी आणि इतर कोणतीही अनुदाने ; आणि
- (ङ) विद्यापीठाला मिळालेल्या इतर सर्व रकमा.

१५. विद्यापीठाच्या कारभाराच्या संबंधातील सर्व आवर्ती किंवा अनावर्ती खर्च भागविण्यासाठी सर्वसाधारण निधीचा वापर करण्यात येईल : सर्वसाधारण निधीचे उपयोजन.

परंतु, व्यवस्थापकीय मंडळाकडून निश्चित करण्यात येईल अशा, त्या वर्षाच्या एकूण आवर्ती खर्चाच्या आणि एकूण अनावर्ती खर्चाच्या मर्यादेपेक्षा कोणताही अधिक खर्च, व्यवस्थापकीय मंडळाच्या पूर्वमान्यतेशिवाय, विद्यापीठाकडून करण्यात येणार नाही.

१६. विद्यापीठाचे अधिकारी पुढीलप्रमाणे असतील :—

विद्यापीठाचे अधिकारी.

- (क) अध्यक्ष, जो विद्यापीठाचा कुलपती देखील असेल ;
- (ख) कुलगुरू ;
- (ग) विद्याशाखांचे अधिष्ठाते ;
- (घ) कुलसचिव ;
- (ङ) मुख्य वित्त व लेखा अधिकारी ;
- (च) परीक्षा नियंत्रक ; आणि
- (छ) विद्यापीठाचे अधिकारी म्हणून परिनियमांद्वारे घोषित करण्यात येतील अशा, विद्यापीठाच्या सेवेतील इतर व्यक्ती.

१७. (१) प्रायोजक मंडळ, नियमांद्वारे विहित करण्यात येईल अशा रीतीने, शासनाच्या मान्यतेने, तीन वर्षांच्या कालावधीसाठी अध्यक्षानी नियुक्ती करील.

(२) अध्यक्ष पदाचे पात्रता व निकष, नियम व विनियम यांद्वारे विहित करण्यात येतील त्याप्रमाणे असतील.

(३) अध्यक्ष हा, विद्यापीठाचा प्रमुख असेल.

(४) अध्यक्ष, नियामक मंडळाच्या बैठकीचे आणि पदवी, पदविका किंवा इतर विद्याविषयक विशेषोपाध्या प्रदान करण्यासाठी विद्यापीठाच्या दीक्षान्त समारंभाचे अध्यक्षस्थान भूषवील.

(५) अध्यक्षाला पुढील अधिकार असतील :—

(क) विद्यापीठाच्या कामकाजाच्या संबंधात, विद्यापीठाच्या कोणत्याही अधिकाऱ्याकडून किंवा प्राधिकरणाकडून कोणतीही माहिती किंवा अभिलेख मागविणे ;

(ख) कुलगुरुची नियुक्ती करणे ;

(ग) कलम २० च्या तरतुदीनुसार कुलगुरुला पदावरून दूर करणे ;

(घ) परिणयमांद्वारे विनिर्दिष्ट करण्यात येतील असे इतर अधिकार.

अध्यक्षाला
पदावरून दूर
करणे.

१८. जर अध्यक्षपद धारण करणारी व्यक्ती,—

(क) विकल मनाची असेल आणि ती तशी असल्याचे सक्षम न्यायालयाने घोषित केले असेल ; किंवा

(ख) नैतिक अधःपतनाचा अंतर्भाव असलेल्या कोणत्याही अपराधाकरिता एखाद्या न्यायालयाकडून तिला दोषसिद्ध ठरविण्यात आले असेल ; किंवा

(ग) अविमुक्त नादार झालेली असेल आणि सक्षम न्यायालयाकडून ती तशी असल्याचे घोषित केले असेल ; किंवा

(घ) दीर्घ आजारपणामुळे किंवा विकलांगतेमुळे त्या पदाची कार्ये किंवा कर्तव्ये बजावण्यास ती शारीरिकदृष्ट्या अपात्र आणि असमर्थ झाली असेल ; किंवा

(ङ) तिने, या अधिनियमाच्या तरतुदीची अंमलबजावणी करण्याचे हेतुपुरस्सर टाळले असेल किंवा त्यास नकार दिला असेल ; किंवा सेवा संविदेच्या कोणत्याही अटी व शर्तीचा किंवा, परिणयमांद्वारे विहित केलेल्या अन्य कोणत्याही शर्तीचा भंग केला असेल, किंवा तिच्याकडे निहित असलेल्या अधिकारांचा दुरुपयोग केला असेल किंवा ती अध्यक्ष म्हणून त्या पदावर असण्याचे चालू ठेवणे विद्यापीठाच्या हिताच्या दृष्टीने हानिकारक झाले असेल,

याबद्दल प्रायोजक मंडळाची खात्री पटली असेल तर, प्रायोजक मंडळ, तिला त्या पदावरून दूर करू शकेल :

परंतु, खंड (घ) किंवा (ङ) अन्वये अध्यक्षाला उक्त पदावरून दूर करण्यापूर्वी प्रायोजक मंडळाकडून, त्याला कारणे दाखविण्याची वाजवी संधी देण्यात येईल.

कुलगुरू.

१९. (१) याबाबतीत विद्यापीठ अनुदान आयोगाने तयार केलेल्या नियमांनुसार व विनियमांनुसार घटित केलेल्या शोध-नि-निवड समितीने शिफारस केलेल्या, तीन व्यक्तींच्या नामिकेमधून, परिणयमांद्वारे विनिर्दिष्ट करण्यात येतील अशा पात्रता निकषांची पूर्तता करणाऱ्या आणि अशा अटी व शर्तीवर, अध्यक्षद्वारे कुलगुरूची नियुक्ती करण्यात येईल. कुलगुरू, कलम २० मध्ये अंतर्भूत असलेल्या तरतुदींना अधीन राहून, तीन वर्षांच्या मुदतीसाठी पद धारण करील :

परंतु, तीन वर्षांची मुदत समाप्त झाल्यानंतर, कुलगुरू, आणखी तीन वर्षांच्या मुदतीकरिता पुनर्नियुक्तीसाठी पात्र असेल :

परंतु आणखी असे की, कुलगुरू, उक्त मुदत समाप्त झाल्यानंतरदेखील, नवीन कुलगुरू त्याच्या पदावर रूजू होईपर्यंत, त्याचे पद धारण करणे सुरू ठेवील, तथापि, कोणत्याही परिस्थितीत, हा कालावधी एक वर्षापेक्षा अधिक असणार नाही.

(२) कुलगुरू हा, विद्यापीठाचा प्रमुख कार्यकारी व विद्याविषयक अधिकारी असेल आणि त्याला, विद्यापीठाच्या कामकाजाचे अधीक्षण करण्याचे आणि त्यावर नियंत्रण ठेवण्याचे अधिकार असतील आणि तो, विद्यापीठाच्या विविध प्राधिकरणांच्या निर्णयांची अंमलबजावणी करील.

(३) कुलगुरू, अध्यक्षाला अनुपस्थितीत विद्यापीठाच्या दीक्षांत समारंभाचे अध्यक्षस्थान भूषवील.

(४) ज्यासाठी या अधिनियमाद्वारे किंवा त्याअन्वये इतर कोणत्याही प्राधिकरणाला अधिकार प्रदान केलेले आहेत अशा कोणत्याही बाबींवर तात्काळ कारवाई करणे आवश्यक आहे असे कुलगुरूचे मत असेल तर, तो,

त्याला आवश्यक वाटेल अशी कारवाई करू शकेल आणि त्याने केलेल्या कारवाईचा अहवाल, त्यानंतर, लवकरात लवकर, सर्वसाधारण नित्यक्रमात ज्या अधिकाऱ्याने किंवा प्राधिकरणाने, ती बाब हाताळली असती अशा अधिकाऱ्याला किंवा प्राधिकरणाला देईल :

परंतु, अशी कारवाई कुलगुरूने करावयास नको होती, असे संबंधित अधिकाऱ्याचे किंवा प्राधिकरणाचे मत असेल तर, असे प्रकरण निर्णयार्थ अध्यक्षाकडे पाठवण्यात येईल आणि त्यावरील त्याचा निर्णय अंतिम असेल.

(५) कुलगुरूच्या मते, विद्यापीठाच्या कोणत्याही प्राधिकरणाचा कोणताही निर्णय, हा अधिनियम किंवा त्याखाली केलेले परिनियम, आदेश, विनियम किंवा नियम यांद्वारे प्रदान केलेल्या अधिकारांच्या कक्षेबाहेरील असेल किंवा त्यामुळे विद्यापीठाच्या हितांस बाधा पोहोचण्याची शक्यता असेल तर, तो, निर्णयाच्या दिनांकापासून पंधरा दिवसांच्या आत त्याचा निर्णय बदलण्याची संबंधित प्राधिकरणाला विनंती करील आणि जर प्राधिकरणाने अशा निर्णयात पूर्णपणे किंवा अंशतः सुधारणा करण्यास नकार दिला, किंवा पंधरा दिवसांच्या आत कोणताही निर्णय घेण्यास निष्फळ ठरले तर, अशी बाब, निर्णयार्थ अध्यक्षाकडे पाठवण्यात येईल आणि त्यावरील त्याचा निर्णय अंतिम असेल.

(६) कुलगुरू, परिनियमांद्वारे किंवा आदेशांद्वारे विनिर्दिष्ट करण्यात येतील अशा अधिकारांचा वापर करील आणि अशी कर्तव्ये पार पाडील.

२०. जर कुलगुरू पद धारण करणारी व्यक्ती,—

कुलगुरुला पदावरून दूर करणे.

(क) विकल मनाची असेल आणि ती तशी असल्याचे सक्षम न्यायालयाने घोषित केले असेल ; किंवा

(ख) नैतिक अधःपतनाचा अंतर्भाव असलेल्या कोणत्याही अपराधाकरिता एखाद्या न्यायालयाकडून तिला दोषसिद्ध ठरविण्यात आले असेल ; किंवा

(ग) अविमुक्त नादार झालेली असेल आणि सक्षम न्यायालयाकडून ती तशी असल्याचे घोषित केले असेल ; किंवा

(घ) दीर्घ आजारपणामुळे किंवा विकलांगतेमुळे त्या पदाची कार्य किंवा कर्तव्ये बजावण्यास ती शारीरिकदृष्ट्या अपात्र आणि असमर्थ झाली असेल ; किंवा

(ङ) तिने, या अधिनियमाच्या तरतुदींची अंमलबजावणी करण्याचे हेतुपुरस्सर टाळले असेल किंवा त्यास नकार दिला असेल किंवा सेवा संविदेच्या कोणत्याही अटी व शर्तीचा किंवा परिनियमांद्वारे निर्धारित केलेल्या अन्य कोणत्याही शर्तीचा भंग केला असेल, किंवा तिच्याकडे निहित असलेल्या अधिकारांचा दुरुपयोग केला असेल किंवा ती कुलगुरू म्हणून त्या पदावर असण्याचे चालू ठेवणे विद्यापीठाच्या हिताच्या दृष्टीने हानिकारक झाले असेल,

याबद्दल अध्यक्षाची खात्री पटली असेल तर, तो, तिला त्या पदावरून दूर करू शकेल :

परंतु, खंड (घ) किंवा (ङ) अन्वये कुलगुरुला त्याच्या पदावरून दूर करण्यापूर्वी, अध्यक्षाकडून, त्याला कारणे दाखविण्याची वाजवी संधी देण्यात येईल.

२१. (१) विद्याशाखांच्या अधिष्ठात्यांची नियुक्ती, परिनियमांद्वारे विहित करण्यात येईल अशा रीतीने व सेवेच्या अशा अटी व शर्तीवर अध्यक्षाकडून करण्यात येईल.

विद्याशाखांचे अधिष्ठाते.

(२) विद्याशाखांचे अधिष्ठाते हे, विद्यापीठाचे विद्याविषयक व इतर कामकाजाचे व्यवस्थापन करण्यामध्ये कुलगुरुला सहाय्य करतील आणि ते, विनियमांद्वारे विहित करण्यात येतील किंवा अध्यक्ष व कुलगुरू यांच्याकडून सोपविण्यात येतील, अशा अधिकारांचा वापर करतील आणि अशी कार्ये पार पाडतील.

कुलसचिव. २२. (१) कुलसचिवाची नियुक्ती, परिनियमांद्वारे विहित करण्यात येईल अशा रीतीने आणि सेवेच्या अशा अटी व शर्तीवर अध्यक्षकडून करण्यात येईल.

(२) कुलसचिव, विद्यापीठाचा मुख्य प्रशासकीय अधिकारी असेल. विद्यापीठाच्या प्राधिकरणांच्या निर्णयास अधीन राहून, त्यास विद्यापीठाच्या वतीने करारनामा करण्याचा, करार करण्याचा, दस्तऐवजांवर स्वाक्षरी करण्याचा व अभिलेख अधिप्रमाणित करण्याचा अधिकार असेल. तो, परिनियमांद्वारे विहित करण्यात येईल अशा अधिकारांचा वापर करील आणि अशी कर्तव्ये पार पाडील.

(३) कुलसचिव, नियामक मंडळ, व्यवस्थापन मंडळ व विद्यापरिषद यांचा सदस्य-सचिव असेल, परंतु, त्यास मत देण्याचा हक्क असणार नाही.

(४) कुलसचिव, विद्यापीठाचे अभिलेख, सामाईक मोहोर यांचा आणि नियामक मंडळ त्याच्याकडे सुपूर्द करील अशा इतर मालमत्तेचा अभिरक्षक असेल.

(५) कुलसचिव, या कुलगुरुकडून त्यास वेळोवेळी, सोपविण्यात येतील अशा इतर अधिकारांचा वापर करील आणि अशी इतर कर्तव्ये पार पाडील.

परीक्षा नियंत्रक. २३. (१) परीक्षा नियंत्रकाची नियुक्ती, परिनियमांद्वारे विहित करण्यात येईल अशा रीतीने आणि सेवेच्या अशा अटी व शर्तीवर अध्यक्षकडून करण्यात येईल.

(२) परीक्षा नियंत्रक, विद्यापीठाच्या परीक्षा व चाचण्या घेण्याचा आणि त्यांचे निकाल घोषित करण्याचा प्रमुख प्रभारी अधिकारी असेल. तो, कुलगुरुच्या अधीक्षणाखाली, निदेशनाखाली व मार्गदर्शनाखाली त्याची कार्ये पार पाडील.

(३) परीक्षा नियंत्रक, विद्यापीठाचा पूर्ण वेळ वेतनी अधिकारी असेल आणि तो, विद्यापीठाच्या कुलगुरुच्या थेट निदेशनाखाली व नियंत्रणाखाली काम करील. त्याची नियुक्ती, तीन वर्षांच्या मुदतीसाठी असेल आणि तो, तीन वर्षांपेक्षा अधिक नसेल इतक्या मुदतीसाठी पुनर्नियुक्तीस पात्र असेल. परीक्षा नियंत्रकाच्या निवडीच्या प्रयोजनासाठी अर्हता व अनुभव, परिनियमांद्वारे विहित करण्यात येईल त्याप्रमाणे असेल.

(४) परीक्षा नियंत्रक, पुढील गोष्टींसाठी जबाबदार असेल,—

(क) परीक्षांची नियमिका तयार करणे व ती आधीच घोषित करणे ;

(ख) प्रश्नपत्रिकांच्या मुद्रणाची व्यवस्था करणे ;

(ग) परीक्षांचा आणि इतर चाचण्यांचा निकाल वेळेवर प्रसिद्ध करण्याची व्यवस्था करणे ;

(घ) परीक्षांशी संबंधित असलेले आणि परीक्षांच्या संबंधातील गैरप्रकारांबद्दल दोषी असल्याचे आढळून आलेले उमेदवार, प्राश्निक, परीक्षक, नियामक, किंवा इतर कोणत्याही व्यक्ती यांच्याविरुद्ध, आवश्यक असेल तेव्हा शिस्तभंगाची कारवाई करणे ;

(ङ) विद्यापीठ परीक्षांच्या निकालांचा वेळोवेळी आढावा घेणे आणि त्यावरील अहवाल विद्यापरिषदेला पाठवणे ;

(च) परीक्षा नियंत्रक हा, परिनियमांद्वारे विहित करण्यात येतील अशा किंवा त्याच्याकडे सोपवण्यात येतील अशा इतर अधिकारांचा वापर करील आणि अशी इतर कर्तव्ये पार पाडील.

२४. (१) मुख्य वित्त व लेखा अधिकारी, विद्यापीठाचा प्रमुख वित्त, लेखा व लेखापरीक्षा अधिकारी असेल. मुख्य वित्त व लेखा अधिकारी.

(२) मुख्य वित्त व लेखा अधिकाऱ्याची नियुक्ती, परिनियमांद्वारे विहित करण्यात येईल अशा रीतीने आणि सेवेच्या अशा अटी व शर्तीवर अध्यक्षकडून करण्यात येईल.

(३) मुख्य वित्त व लेखा अधिकारी, परिनियमांद्वारे विहित करण्यात येतील अशा अधिकारांचा वापर करील किंवा अशी कर्तव्ये पार पाडील.

२५. (१) विद्यापीठास, त्याची कार्ये पार पाडण्यासाठी आवश्यक असतील अशा इतर अधिकाऱ्यांची इतर अधिकारी नियुक्ती करता येईल.

(२) विद्यापीठाच्या इतर अधिकाऱ्यांच्या नियुक्तीची रीत, अशा अधिकाऱ्यांच्या सेवेच्या अटी व शर्ती आणि त्यांचे अधिकार व कार्ये ही, परिनियमांद्वारे विहित करण्यात येतील अशी असतील.

२६. विद्यापीठाची प्राधिकरणे, पुढीलप्रमाणे असतील :—

विद्यापीठाची प्राधिकरणे.

(क) नियामक मंडळ ;

(ख) व्यवस्थापन मंडळ ;

(ग) विद्यापरिषद ;

(घ) परीक्षा मंडळ ; आणि

(ङ) विद्यापीठाची प्राधिकरणे म्हणून परिनियमांद्वारे विहित करण्यात येतील अशी विद्यापीठाची इतर प्राधिकरणे.

२७. (१) विद्यापीठाच्या नियामक मंडळात, पुढील सदस्यांचा अंतर्भाव असेल :—

नियामक मंडळ.

(क) अध्यक्ष ;

(ख) कुलगुरू ;

(ग) प्रायोजक मंडळाकडून नामनिर्देशित केलेल्या पाच व्यक्ती, त्यांपैकी दोन ख्यातनाम शिक्षणतज्ज्ञ असतील ;

(घ) अध्यक्षाने नामनिर्देशित केलेला, विद्यापीठाच्या बाहेरील व्यवस्थापन किंवा माहिती तंत्रज्ञान या क्षेत्रामधील एक तज्ज्ञ ;

(ङ) राज्य शासनाने नामनिर्देशित केलेल्या दोन व्यक्ती ;

(च) अध्यक्षाने नामनिर्देशित करावयाचे, उद्योग क्षेत्राचे दोन प्रतिनिधी ; आणि

(छ) विद्यापीठाचा कुलसचिव, नियामक मंडळाचा कायमस्वरूपी निमंत्रित असेल, परंतु, त्याला मत देण्याचा हक्क असणार नाही.

(२) नियामक मंडळ हे, विद्यापीठाचे सर्वोच्च प्राधिकरण असेल.

(३) नियामक मंडळास पुढील अधिकार असतील :—

(क) हा अधिनियम आणि त्याखाली केलेले परिनियम, आदेश, विनियम किंवा नियम यांद्वारे तरतूद करण्यात आलेल्या असतील अशा सर्व अधिकारांचा वापर करून, विद्यापीठाचे सर्वसाधारण अधीक्षण व निदेशन करणे आणि विद्यापीठाच्या कामकाजाचे नियंत्रण करणे ;

(ख) विद्यापीठाच्या इतर प्राधिकरणांचे निर्णय, या अधिनियमाच्या तरतुदींशी आणि त्याखाली केलेल्या

नियमांशी, परिनियमांशी, आदेशांशी किंवा विनियमांशी, अनुरूप नसतील तर, त्या निर्णयांचे पुनर्विलोकन करणे ;

(ग) विद्यापीठाच्या अर्थसंकल्पास व वार्षिक अहवालास मान्यता देणे ;

(घ) विद्यापीठाने अनुसरावयाची धोरणे निर्धारित करणे ;

(ड) सर्व प्रयत्न करून देखील विद्यापीठाचे कामकाज सुरळीतपणे चालविणे शक्य नाही अशी परिस्थिती उद्भवली असेल तर, विद्यापीठाचे स्वेच्छेने परिसमापन करण्याबद्दल प्रायोजक मंडळास शिफारस करणे ; आणि

(च) परिनियमांद्वारे विहित करण्यात येतील असे इतर अधिकार.

(४) नियामक मंडळ, एका कॅलेंडर वर्षात किमान तीन वेळा बैठकी घेईल.

(५) नियामक मंडळाच्या बैठकांची गणपूर्ती, पाच इतकी असेल.

व्यवस्थापन
मंडळ.

२८. (१) व्यवस्थापन मंडळात, पुढील सदस्यांचा अंतर्भाव असेल :—

(क) कुलगुरू ;

(ख) प्रायोजक मंडळाने नामनिर्देशित केलेले, नियामक मंडळाचे दोन सदस्य ;

(ग) कुलगुरुने, आळीपाळीने नामनिर्देशित करावयाचे, विद्याशाखांचे दोन अधिष्ठाते ;

(घ) प्रायोजक मंडळाने नामनिर्देशित केलेल्या, नियामक मंडळाच्या सदस्य नसलेल्या तीन व्यक्ती ; आणि

(ड) प्रायोजक मंडळाने, अध्यापकांमधून नामनिर्देशित केलेल्या तीन व्यक्ती.

(२) कुलगुरू, व्यवस्थापन मंडळाचा अध्यक्ष असेल.

(३) व्यवस्थापन मंडळाचे अधिकार व कार्ये, परिनियमांद्वारे विहित करण्यात येतील त्याप्रमाणे असतील.

(४) व्यवस्थापन मंडळ, दर दोन महिन्यांतून किमान एकदा बैठक बोलावील.

(५) व्यवस्थापन मंडळाच्या बैठकीची गणपूर्ती, पाच इतकी असेल.

विद्यापरिषद.

२९. (१) विद्यापरिषदेमध्ये, कुलगुरू आणि परिनियमांद्वारे विहित करण्यात येतील असे इतर सदस्य यांचा अंतर्भाव असेल.

(२) कुलगुरू हा, विद्यापरिषदेचा पदसिद्ध अध्यक्ष असेल.

(३) विद्यापरिषद ही, विद्यापीठाचे प्रमुख विद्याविषयक मंडळ असेल आणि या अधिनियमाच्या तरतुदींना आणि त्याखाली केलेल्या नियमांना, परिनियमांना किंवा आदेशांना अधीन राहून, विद्यापीठाचे समन्वयन करील आणि विद्यापीठाच्या विद्याविषयक धोरणाचे सर्वसाधारण पर्यवेक्षण करील.

(४) विद्यापरिषदेच्या बैठकीची गणपूर्ती, परिनियमांद्वारे विहित करण्यात येईल त्याप्रमाणे असेल.

परीक्षा मंडळ.

३०. (१) परीक्षा मंडळ हे, परीक्षा घेण्यासाठी आणि परीक्षांचे संचालन करणे व परीक्षा आयोजित करणे, परीक्षा पद्धतीत सुधारणा करणे, प्राश्निक, परीक्षक व नियामक यांची नियुक्ती करणे आणि तसेच परीक्षा घेण्यासाठी परीक्षांचे वेळापत्रक तयार करणे व निकाल घोषित करणे यांसंबंधातील धोरणात्मक निर्णय घेण्यासाठी विद्यापीठाचे प्रमुख प्राधिकरण असेल. परीक्षा मंडळ हे, अभ्यास केंद्रांतील किंवा विद्यापीठाशी संबंधित असलेल्या कोणत्याही केंद्रातील परीक्षांच्या आयोजनाचे पर्यवेक्षण व विनियमन देखील करील.

स्पष्टीकरण.— या कलमाच्या आणि कलम ४४ च्या प्रयोजनार्थ, “ परीक्षांचे वेळापत्रक ” या शब्दप्रयोगाचा अर्थ, परीक्षांच्या योजनेचा एक भाग असलेली प्रत्येक प्रश्नपत्रिका सुरू होण्याची वेळ, दिवस व दिनांक यांविषयीचा तपशील देणारा तक्ता असा आहे आणि त्यामध्ये, प्रात्यक्षिक परीक्षांबद्दलच्या तपशिलांचा देखील समावेश आहे.

(२) परीक्षा मंडळात, पुढील सदस्यांचा अंतर्भाव असेल :-

- (क) कुलगुरू-अध्यक्ष ;
- (ख) प्रत्येक विषयाचा प्राध्यापक-सदस्य ;
- (ग) एक मूल्यमापन तज्ज्ञ-स्वीकृत सदस्य ;
- (घ) परीक्षा नियंत्रक-सदस्य-सचिव.

(३) परीक्षा मंडळाचे अधिकार व कार्ये, परिनियमांद्वारे विहित करण्यात येतील अशी असतील.

३१. विद्यापीठाच्या इतर प्राधिकरणांची रचना, अधिकार व कार्ये, परिनियमांद्वारे विनिर्दिष्ट करण्यात येतील इतर प्राधिकरणे. अशी असतील.

३२. जर एखादी व्यक्ती,—

- (क) विकल मनाची असेल आणि एखाद्या सक्षम न्यायालयाने तिला तसे घोषित केले असेल ; किंवा
- (ख) नैतिक अधःपतनाचा अंतर्भाव असलेल्या कोणत्याही अपराधाबद्दल तिला दोषसिद्ध ठरविलेले असेल ; किंवा
- (ग) ती स्वतः खाजगी शिकवणी वर्ग घेत असेल किंवा खाजगी शिकवणी वर्ग चालवत असेल ; किंवा
- (घ) कोणत्याही परीक्षा घेताना, कोणत्याही प्रकारे, कोठेही, अनुचित व्यवहार केल्याबद्दल किंवा त्यास चालना दिल्याबद्दल तिला शिक्षा झालेली असेल,

अपात्रता.

तर, अशा कोणत्याही व्यक्तीस, विद्यापीठाच्या प्राधिकरणांपैकी किंवा मंडळांपैकी कोणत्याही प्राधिकरणाचा किंवा मंडळाचा सदस्य होण्यास अपात्र ठरविण्यात येईल.

३३. विद्यापीठाच्या कोणत्याही प्राधिकरणाची किंवा मंडळाची कोणतीही कृती किंवा कार्यवाही ही, केवळ त्यात कोणतेही पद रिक्त असल्याच्या किंवा त्याच्या रचनेत दोष असल्याच्या कारणावरून विधिअग्राह्य ठरणार नाही.

रिक्त पदांमुळे विद्यापीठाच्या कोणत्याही प्राधिकरणाची किंवा मंडळाची कार्यवाही विधिअग्राह्य न ठरणे.

३४. एखाद्या सदस्याचा मृत्यू, राजीनामा किंवा त्याला काढून टाकणे यांमुळे विद्यापीठाच्या कोणत्याही प्राधिकरणातील किंवा मंडळातील कोणतेही नैमित्तिक पद रिक्त झाले असेल त्याबाबतीत, ते पद, ज्या सदस्याचे पद रिक्त झाले असेल त्या सदस्याच्या जागी एखाद्या व्यक्तीची नियुक्ती करून किंवा तिला नामनिर्देशित करून, शक्य तितक्या लवकर भरण्यात येईल ; आणि नैमित्तिक रिक्त पद भरण्यासाठी अशा प्रकारे नियुक्त केलेली किंवा नामनिर्देशित केलेली व्यक्ती ही, ज्या सदस्याच्या जागी तिला अशा प्रकारे नियुक्त किंवा नामनिर्देशित केले असेल अशा सदस्याच्या उर्वरित मुदतीकरिता, अशा प्राधिकरणाची किंवा मंडळाची सदस्य असेल.

नैमित्तिक रिक्त पदे भरणे.

३५. (१) विद्यापीठाच्या प्राधिकरणांना किंवा अधिकाऱ्यांना, समित्यांकडून पार पाडल्या जाणाऱ्या विनिर्दिष्ट कामांसाठी आवश्यक असतील अशा विचारार्थ विषयांनुसार अशा समित्या घटित करता येतील. समित्या.

(२) अशा समित्यांची रचना, परिनियमांद्वारे विहित करण्यात येईल अशी असेल.

३६. (१) विद्यापीठाचे पहिले परिनियम, नियामक मंडळाकडून तयार करण्यात येतील आणि शासनाच्या पहिले परिनियम. मान्यतेसाठी ते, शासनाकडे सादर करण्यात येतील.

(२) या अधिनियमाच्या, आणि त्याखाली केलेल्या नियमांच्या तरतुदींस अधीन राहून, विद्यापीठाच्या पहिल्या परिनियमांमध्ये, पुढील सर्व किंवा त्यांपैकी कोणत्याही बाबींसाठी तरतूद करता येईल :-

(क) वेळोवेळी घटित करण्यात येतील अशी, विद्यापीठाची प्राधिकरणे व इतर मंडळे यांची रचना, अधिकार व कर्तव्ये ;

(ख) कुलगुरूच्या नियुक्तीच्या अटी व शर्ती आणि त्याचे अधिकार व कार्ये ;

(ग) विद्याशाखांचे अधिष्ठाते, कुलसचिव आणि मुख्य वित्त व लेखा अधिकारी यांच्या नियुक्तीची रीत आणि सेवेच्या अटी व शर्ती आणि त्यांचे अधिकार व कार्ये ;

(घ) कर्मचाऱ्यांच्या नियुक्तीची रीत आणि त्यांच्या सेवेच्या अटी व शर्ती आणि त्यांचे अधिकार व कार्ये ;

(ङ) कर्मचारी, विद्यार्थी व विद्यापीठ यांच्यामधील विवादांच्या बाबतीत, लवादाची कार्यपद्धती ;

(च) मानद पदव्या प्रदान करणे ;

(छ) शिक्षण शुल्क देण्यापासून विद्यार्थ्यांना सूट देण्यासंबंधीच्या आणि त्यांना शिष्यवृत्त्या व छात्रवृत्त्या प्रदान करण्यासंबंधीच्या तरतुदी ;

(ज) राखीव जागांचे विनियमन करण्यासह विविध पाठ्यक्रमांमधील प्रवेश व जागांची संख्या यांच्या धोरणासंबंधातील तरतुदी ; आणि

(झ) विद्यार्थ्यांकडून आकारण्यात येणाऱ्या शुल्कांसंबंधातील तरतुदी.

(३) शासन, विद्यापीठाने सादर केलेले पहिले परिनियम विचारात घेईल आणि ते मिळाल्याच्या दिनांकापासून चार महिन्यांच्या आत, त्याला आवश्यक वाटतील अशा फेरबदलांसह, कोणतेही असल्यास, त्यावर आपली मान्यता देईल.

नंतरचे परिनियम.

३७. (१) या अधिनियमाच्या आणि त्याखाली केलेल्या नियमांच्या तरतुदींस अधीन राहून, विद्यापीठाच्या नंतरच्या परिनियमांमध्ये, पुढील सर्व किंवा त्यांपैकी कोणत्याही बाबींसाठी तरतूद करता येईल :—

(क) विद्यापीठाच्या नवीन प्राधिकरणांची निर्मिती करणे ;

(ख) लेखांकन धोरण व वित्तीय कार्यपद्धती ;

(ग) विद्यापीठाच्या प्राधिकरणांमधील अध्यापकांचे प्रतिनिधित्व ;

(घ) नवीन विभागांची निर्मिती आणि विद्यमान विभाग बंद करणे किंवा त्यांची पुनर्रचना करणे ;

(ङ) पदके व पारितोषिके सुरू करणे ;

(च) पदनिर्मिती व पदे रद्द करण्याची कार्यपद्धती ;

(छ) फीमध्ये सुधारणा करणे ;

(ज) वेगवेगळ्या अभ्यासक्रमांमधील जागांच्या संख्येत फेरबदल करणे ; आणि

(झ) या अधिनियमाच्या तरतुदींन्वये ज्या बाबी परिनियमांद्वारे विनिर्दिष्ट करावयाच्या आहेत अशा इतर सर्व बाबी.

(२) पहिल्या परिनियमांव्यतिरिक्त, विद्यापीठाचे परिनियम हे, नियामक मंडळाच्या मान्यतेने व्यवस्थापन मंडळाकडून करण्यात येतील.

(३) व्यवस्थापन मंडळास, वेळोवेळी, नवीन किंवा अतिरिक्त परिनियम करता येतील किंवा अशा प्रकारे केलेल्या परिनियमांमध्ये, या कलमामध्ये यात यापुढे तरतूद केलेल्या रीतीने सुधारणा करता येईल किंवा त्यांचे निरसन करता येईल :

परंतु, व्यवस्थापन मंडळ हे, विद्यापीठाच्या कोणत्याही विद्यमान प्राधिकरणाला प्रस्तावावर मत मांडण्याची संधी देण्यात येईपर्यंत, अशा प्राधिकरणाचा दर्जा, अधिकार किंवा रचना यांना बाधक ठरणारा कोणताही परिनियम करणार नाही किंवा परिनियमांमध्ये कोणतीही सुधारणा करणार नाही, आणि अशा प्रकारे मांडलेले कोणतेही मत लेखी असेल व ते नियामक मंडळाकडून विचारात घेण्यात येईल.

(४) असे प्रत्येक परिनियम किंवा त्या परिनियमांमध्ये भर घालणे किंवा परिनियमांमध्ये कोणतीही सुधारणा करणे किंवा त्यांचे निरसन करणे या बाबी, शासनाच्या मान्यतेच्या अधीन असतील :

परंतु, विद्यार्थ्यांची शिस्त आणि अध्यापन, शिक्षण व परीक्षा यांचा दर्जा यांना बाधक ठरणारा कोणताही परिनियम, विद्यापरिषदेची विचारविनिमय केल्याखेरीज, व्यवस्थापन मंडळाकडून करण्यात येणार नाही.

३८. (१) विद्यापीठाचे पहिले आदेश, नियामक मंडळाकडून काढण्यात येतील आणि ते, शासनाच्या मान्यतेसाठी पहिले आदेश. शासनाला सादर करण्यात येतील.

(२) या अधिनियमाच्या तरतुदींना आणि त्याखाली केलेल्या नियमांस किंवा परिनियमांस अधीन राहून, व्यवस्थापन मंडळास, विद्यापीठाच्या उद्दिष्टांना चालना देण्यासाठी त्याला योग्य वाटेल असे पहिले आदेश, नियामक मंडळाच्या मान्यतेने, काढता येतील आणि त्या आदेशांमध्ये, पुढील सर्व किंवा त्यापैकी कोणत्याही बाबींसाठी तरतूद करता येईल :—

- (क) विद्यापीठामध्ये विद्यार्थ्यांना प्रवेश देणे आणि त्याप्रमाणे त्यांची नावनोंदणी करणे ;
- (ख) विद्यापीठाच्या पदव्या, पदविका व प्रमाणपत्रे यांसाठी निर्धारित करावयाचे अभ्यास पाठ्यक्रम ;
- (ग) पदव्या, पदविका, प्रमाणपत्रे आणि इतर विद्याविषयक विशेषोपाध्या प्रदान करणे, त्यांची किमान अर्हता आणि त्या देण्याच्या व मिळण्याच्या संबंधात करावयाच्या उपाययोजना ;
- (घ) छात्रवृत्त्या, शिष्यवृत्ता, विद्यावेतने, पदके व पारितोषिके प्रदान करण्याच्या शर्ती;
- (ङ) परीक्षा मंडळे, परीक्षक व नियामक यांचा पदावधी व त्यांच्या नियुक्तीची रीत आणि कर्तव्ये यांसह परीक्षा घेणे;
- (च) विद्यापीठाचे विविध पाठ्यक्रम, परीक्षा, पदव्या व पदविका यांच्यासाठी आकरावयाचे शुल्क;
- (छ) विद्यापीठाच्या वसतिगृहांमधील विद्यार्थ्यांच्या निवासाच्या शर्ती;
- (ज) विद्यार्थ्यांविरुद्ध शिस्तभंगाची कारवाई करण्यासंबंधातील तरतुदी;
- (झ) विद्यापीठाच्या शैक्षणिक वातावरणात सुधारणा करण्यासाठी ज्याची आवश्यकता वाटली असेल अशा इतर कोणत्याही मंडळाची निर्मिती, रचना व कार्ये;
- (ञ) उच्च शिक्षणाच्या बाबतीत इतर विद्यापीठांशी आणि परिसंस्थांशी सहकार्य करण्याची व सहयोग करण्याची रीत ; आणि
- (ट) या अधिनियमाच्या किंवा त्याखाली केलेल्या परिनियमांच्या तरतुदींन्वये ज्या बाबींची आदेशांमध्ये तरतूद करण्याची आवश्यकता आहे अशा इतर सर्व बाबी.

(३) शासन, पोट-कलम (१) अन्वये कुलगुरुने सादर केलेल्या पहिल्या आदेशांवर विचार करील आणि ते मिळाल्याच्या दिनांकापासून चार महिन्यांच्या आत, त्याला आवश्यक वाटतील अशा फेरबदलांसह, कोणतेही असल्यास, आपली मान्यता देईल.

३९. (१) पहिल्या आदेशांव्यतिरिक्त इतर सर्व आदेश, विद्यापरिषदेकडून काढण्यात येतील आणि त्यांस नंतरचे आदेश. व्यवस्थापन मंडळाची मान्यता मिळाल्यानंतर ते, नियामक मंडळाच्या मान्यतेसाठी त्याच्याकडे सादर करण्यात येतील.

(२) विद्यापरिषद, एकतर व्यवस्थापन मंडळाच्या व नियामक मंडळाच्या सूचनांचा अंतर्भाव करून आदेशांमध्ये फेरबदल करील किंवा त्या सूचनांचा अंतर्भाव न करण्याची कारणे देईल, आणि अशा कारणांसह, कोणतीही असल्यास, आदेश परत पाठवील आणि व्यवस्थापन मंडळ आणि नियामक मंडळ, विद्यापरिषदेच्या सूचना विचारात घेतील आणि अशा फेरबदलांसह किंवा फेरबदलांशिवाय, विद्यापीठाच्या आदेशांना मान्यता देतील आणि त्यानंतर, नियामक मंडळाने मान्यता दिल्याप्रमाणे ते आदेश अंमलात येतील.

४०. विद्यापीठाच्या प्राधिकरणांना, व्यवस्थापन मंडळाच्या पूर्व मान्यतेच्या अधीन राहून, त्यांचे स्वतःचे विनियम. आणि त्यांनी नियुक्त केलेल्या समित्यांचे कामकाज चालवण्यासाठी, या अधिनियमांच्या तरतुदींशी आणि त्याखाली केलेले नियम, परिनियम किंवा आदेश यांच्याशी सुसंगत असे विनियम करता येतील.

प्रवेश. ४१. (१) विद्यापीठामधील प्रवेश, गुणवत्तेच्या आधारावर काटेकोरपणे देण्यात येईल.

(२) विद्यापीठामधील प्रवेशाची गुणवत्ता, एकतर प्रवेशासाठी असलेल्या अर्हताकारी परीक्षेमध्ये मिळालेल्या गुणांच्या किंवा श्रेणीच्या आधारे आणि अभ्यासानुवर्ती व अभ्यासेतर कार्यक्रमांमधील संपादनकर्त्यांच्या आधारे किंवा एकतर तत्सम पाठ्यक्रम चालविणाऱ्या विद्यापीठांच्या संघाने किंवा राज्यातील कोणत्याही अधिकरणाने राज्य स्तरावर घेतलेल्या प्रवेश चाचणीत मिळालेल्या गुणांच्या किंवा श्रेणीच्या आधारे निर्धारित करता येईल :

परंतु, व्यावसायिक व तंत्र पाठ्यक्रमांमधील प्रवेश, केवळ प्रवेश चाचणी मार्फतच देण्यात येतील.

(३) अनुसूचित जाती, अनुसूचित जमाती, निरधिसूचित जमाती (विमुक्त जाती), भटक्या जमाती, इतर मागासवर्ग, विशेष मागास प्रवर्ग व आर्थिकदृष्ट्या दुर्बल घटक (ईडब्ल्यूएस) यांमधील विद्यार्थ्यांकरिता आणि दिव्यांग विद्यार्थ्यांकरिता विद्यापीठांमधील प्रवेशासाठी राज्य शासनाच्या धोरणानुसार जागा राखून ठेवण्यात येतील.

(४) एकूण मंजूर प्रवेश क्षमतेपैकी चाळीस टक्के जागा, महाराष्ट्र राज्यात अधिवास असणाऱ्या विद्यार्थ्यांसाठी राखून ठेवण्यात येतील.

शुल्क निश्चिती समिती.

४२. (१) विद्यापीठास, विविध पाठ्यक्रमांसाठी व त्यामधील देऊ केलेल्या अध्ययनक्रमांसाठी शुल्क संरचना ठरविण्याकरिता शुल्क निश्चिती समिती घटित करता येईल. अशा शुल्क निश्चिती समितीची रचना व तिने अनुसरण करावयाची कार्यपद्धती, परिणियमांद्वारे विहित करण्यात येईल त्याप्रमाणे असेल.

(२) समिती, प्रस्तावित शुल्क,—

(क) (एक) विद्यापीठाचा आवर्ती खर्च भागविण्यासाठी संसाधने निर्माण करण्याकरिता ; आणि

(दोन) विद्यापीठाच्या पुढील विकासासाठी आवश्यक असलेल्या बचतीसाठी,

पुरेसे आहे ;

(ख) अवाजवी नाही ; आणि

(ग) नफाखोरी करण्यायोग्य नाही,

किंवा कसे हे विचारात घेतल्यानंतर, शुल्क संरचना तयार करील व ती अंतिम करील.

(३) शासनास, विद्यापीठाच्या शुल्क संरचनेचे पुनर्विलोकन करण्याचा अधिकार असेल आणि अशा पुनर्विलोकनानंतर, ते, तिच्या शुल्क संरचनेत यथोचित सुधारणा करण्याचे निदेश विद्यापीठास देईल आणि विद्यापीठ, या निदेशांची अंमलबजावणी करील.

(४) राज्य शासन, विद्यापीठांमध्ये प्रवेश घेतलेल्या मागास प्रवर्गांमधील विद्यार्थ्यांकरिता कोणत्याही शुल्कांची प्रतिपूर्ती करणार नाही किंवा कोणतेही वित्तीय दायित्व घेणार नाही.

(५) विद्यापीठ, या कलमाअन्वये ते ज्यासाठी हककदार आहे त्याव्यतिरिक्त अन्य कोणतेही शुल्क,—मग त्यास कोणत्याही नावाने संबोधण्यात येवो,— आकारणार नाही.

कॅपिटेशन शुल्क घेण्यास मनाई.

४३. (१) विद्यापीठाद्वारे किंवा त्याच्यावतीने अथवा जिच्याकडे अशा परिसंस्थेचा प्रभार आहे, किंवा जी, अशा परिसंस्थेच्या व्यवस्थापनास जबाबदार आहे अशा कोणत्याही व्यक्तीद्वारे, अशा परिसंस्थेतील कोणत्याही अभ्यास पाठ्यक्रमाला कोणत्याही विद्यार्थ्यांला प्रवेश देण्याच्या किंवा तो पुढे चालू ठेवण्याच्या किंवा त्याला वरच्या इयत्तेत किंवा वर्गात घालण्याच्या मोबदल्यात विद्यार्थ्यांकडून किंवा त्याच्या संबंधात, कोणतेही कॅपिटेशन शुल्क वसूल करण्यात येणार नाही.

(२) पोट-कलम (१) मध्ये काहीही अंतर्भूत असले तरी, व्यवस्थापनास, नवीन शैक्षणिक परिसंस्था सुरू करण्यासाठी किंवा शिष्यवृत्त्या, पारितोषिके किंवा तत्सम गोष्टी देण्यासाठी दाननिधी निर्माण करण्यासाठी दानशूर व्यक्तींकडून किंवा संघटनांकडून किंवा सार्वजनिक न्यासांकडून किंवा व्यक्तींच्या इतर कोणत्याही अधिसंघाकडून विहित रीतीने, रोख रकमेच्या किंवा वस्तूच्या स्वरूपात सद्भावनापूर्वक देणग्या गोळा करता येतील किंवा त्या स्वीकारता येतील, परंतु, अशा देणग्या गोळा करताना किंवा स्वीकारताना, व्यवस्थापन, ते चालवित असलेल्या

कोणत्याही शैक्षणिक परिसंस्थेमध्ये, अशा देणग्यांच्या मोबदल्यात कोणत्याही जागा राखीव ठेवणार नाही. जेव्हा अशा देणग्या स्वीकारण्याच्या मोबदल्यात अशा परिसंस्थेत कोणत्याही विद्यार्थ्याला प्रवेश देण्याकरिता कोणतीही जागा राखून ठेवली असेल त्याबाबतीत, अशा देणगीच्या स्वीकृतीस, महाराष्ट्र शैक्षणिक संस्था (कॅम्पिटेशन शुल्क घेण्यास प्रतिबंध) अधिनियम, १९८७ याच्या कलम २ च्या खंड (अ) च्या अर्थातर्गत, कॅम्पिटेशन शुल्क वसूल केल्याचे मानण्यात येईल.

४४. प्रत्येक शैक्षणिक सत्राच्या सुरुवातीस आणि कोणत्याही परिस्थितीत, प्रत्येक कॅलेंडर वर्षाच्या ३० जूनच्या आत, विद्यापीठ, ते आयोजित करित असलेल्या प्रत्येक पाठ्यक्रमासाठी परीक्षांचे सत्रनिहाय किंवा, यथास्थिति, वार्षिक वेळापत्रक तयार करील आणि ते प्रसिद्ध करील आणि त्या वेळापत्रकाचे काटेकोरपणे अनुपालन करील :

परंतु, जर कोणत्याही कारणास्तव, विद्यापीठास, या वेळापत्रकाचे अनुपालन करणे अशक्य असेल तर, ते, त्याचे अनुपालन न करण्याची तपशीलवार कारणे नमूद केलेला अहवाल, परीक्षांचे वेळापत्रक प्रसिद्ध झाल्यापासून शक्य तितक्या लवकर शासनाला सादर करील. शासनास, भविष्यात अधिक चांगले अनुपालन होण्यासाठी त्याला योग्य वाटतील असे निदेश, त्यावर देता येतील.

४५. (१) विद्यापीठ, त्याने घेतलेल्या प्रत्येक परीक्षेचा निकाल, त्या विशिष्ट पाठ्यक्रमाच्या परीक्षेच्या अखेरच्या दिनांकापासून तीस दिवसांच्या आत जाहीर करण्यासाठी प्रयत्नांची पराकाष्ठा करील आणि कोणत्याही परिस्थितीत असा निकाल, अशा दिनांकापासून उशिरात उशिरा पंचेचाळीस दिवसांच्या आत जाहीर करील :

परंतु, जर कोणत्याही कारणास्तव पंचेचाळीस दिवसांच्या कालावधीच्या आत, कोणत्याही परीक्षेचा निकाल अंतिमरीत्या जाहीर करणे विद्यापीठाला शक्य झाले नाही तर, ते, अशा विलंबाची तपशीलवार कारणे समाविष्ट असलेला अहवाल, शासनाला सादर करील. शासनास, भविष्यात अधिक चांगले अनुपालन होण्यासाठी त्याला योग्य वाटतील असे निदेश, त्यावर देता येतील.

(२) विद्यापीठाने, या अधिनियमाच्या कलम ४४ मध्ये करारनिविष्ट केल्याप्रमाणे परीक्षांच्या वेळापत्रकाचे अनुपालन केले नाही, किंवा पोट-कलम (१) मध्ये विनिर्दिष्ट केलेल्या कालावधीत निकाल जाहीर करण्यात विद्यापीठाने कसूर केली आहे, केवळ एवढ्याच कारणांवरून कोणतीही परीक्षा किंवा परीक्षेचा निकाल अवैध असल्याचे मानण्यात येणार नाही.

४६. विद्यापीठाचा दीक्षांत समारंभ, पदव्या, पदविका प्रदान करण्याकरिता किंवा इतर कोणत्याही प्रयोजनाकरिता परिणियमांद्वारे विनिर्दिष्ट करण्यात येईल अशा रीतीने प्रत्येक शैक्षणिक वर्षात आयोजित करण्यात येईल.

४७. विद्यापीठ, त्याच्या स्थापनेपासून पाच वर्षांच्या आत, राष्ट्रीय मूल्यांकन व अधिस्वीकृती परिषद (नॅक), बंगलोरकडून अधिस्वीकृती मिळविल आणि राष्ट्रीय मूल्यांकन व अधिस्वीकृती परिषदेने (नॅकने) विद्यापीठाला दिलेल्या श्रेणीविषयी ते, शासनाला व विद्यापीठाने हाती घेतलेल्या पाठ्यक्रमांशी संबंधित असलेल्या अशा इतर नियामक मंडळांना कळविल. विद्यापीठ, त्यानंतर प्रत्येक पाच वर्षांच्या कालांतराने अशा अधिस्वीकृतीचे नूतनीकरण करवून घेईल.

४८. या अधिनियमात काहीही अंतर्भूत असले तरी, विनियामक मंडळांचे सर्व नियम, विनियम, मानके, इत्यादींचे अनुपालन करणे आणि अशा मंडळांना, त्यांची कर्तव्ये बजावण्यासाठी आणि त्यांची कार्ये पार पाडण्यासाठी त्यांना त्यांच्याकडून फर्माविण्यात येतील अशा सर्व सोयीसुविधा व सहाय्य पुरविणे, विद्यापीठावर बंधनकारक असेल.

४९. (१) विद्यापीठाचा वार्षिक अहवाल, व्यवस्थापन मंडळाकडून तयार करण्यात येईल, त्यात इतर वार्षिक अहवाल. बाबींबरोबरच विद्यापीठाने त्याच्या उद्दिष्टांच्या पूर्ततेसाठी केलेल्या उपाययोजनांचा समावेश असेल आणि त्यास नियामक मंडळाकडून मान्यता देण्यात येईल आणि त्याची एक प्रत, प्रायोजक मंडळाला सादर करण्यात येईल.

(२) पोट-कलम (१) अन्वये तयार केलेल्या वार्षिक अहवालाच्या प्रती, शासनालादेखील सादर करण्यात येतील.

(३) राज्य शासन, असा अहवाल, राज्य विधानमंडळाच्या प्रत्येक सभागृहापुढे ठेवण्याची व्यवस्था करील.

वार्षिक लेखे व लेखापरीक्षा.

५०. (१) विद्यापीठाचे वार्षिक लेखे व ताळेबंद, व्यवस्थापन मंडळाच्या निदेशान्वये तयार करण्यात येतील आणि या प्रयोजनासाठी विद्यापीठाने नियुक्त केलेल्या लेखापरीक्षकांकडून प्रत्येक वर्षी किमान एकदा वार्षिक लेख्यांची लेखापरीक्षा करण्यात येईल.

(२) लेखापरीक्षा अहवालासह वार्षिक लेख्यांची एक प्रत, नियामक मंडळाला सादर करण्यात येईल.

(३) नियामक मंडळाच्या अभिप्रायांसह वार्षिक लेख्यांची व लेखापरीक्षा अहवालाची एक प्रत, प्रायोजक मंडळाला सादर करण्यात येईल.

(४) पोट-कलम (१) अन्वये तयार केलेल्या वार्षिक लेख्यांच्या व ताळेबंदाच्या प्रती, शासनाला देखील सादर करण्यात येतील.

(५) विद्यापीठाचे लेखे व लेखापरीक्षा अहवाल यांवरील शासनाचे मत, कोणतेही असल्यास, नियामक मंडळासमोर मांडण्यात येईल आणि नियामक मंडळ, त्याला योग्य वाटतील असे निदेश देईल आणि त्यांच्या अनुपालनाबाबत शासनाला कळविण्यात येईल.

निरीक्षण करण्याचे शासनाचे अधिकार.

५१. (१) शासनास, या अधिनियमाच्या तरतुदींची आणि त्याखाली केलेले नियम, परिनियम किंवा आदेश यांची अंमलबजावणी किंवा अनुपालन करण्यासाठी विद्यापीठाला निदेश देता येतील.

(२) शासनास, या अधिनियमातील तरतुदींचे योग्य अनुपालन केले जात असल्याची खात्री करण्यासाठी अशा निरीक्षणाची पूर्वसूचना दिल्यानंतर, कोणत्याही वेळी, विद्यापीठाच्या प्रशासनाचे व कामकाजाचे निरीक्षण करण्यासाठी समिती नेमता येईल.

(३) शासनास, कालबद्ध अनुपालनासाठी किंवा पोट-कलम (२) अन्वये नेमलेल्या समितीने निदर्शनास आणून दिलेल्या त्रुटी दूर करण्यासाठी विद्यापीठाला निदेश देता येतील.

(४) अध्यापन, परीक्षा व संशोधनाची प्रमानके किंवा विद्यापीठाशी संबंधित असणारी इतर कोणतीही बाब यांची सुनिश्चिती करण्याच्या प्रयोजनासाठी, शासनास, कुलगुरूशी विचारविनिमय केल्यानंतर, त्याला योग्य वाटेल अशा व्यक्तीकडून किंवा व्यक्तींकडून, नियमांद्वारे विहित करण्यात येईल अशा रीतीने, मूल्यनिर्धारण करण्याची व्यवस्था करता येईल.

(५) शासन, सुधारात्मक कारवाईसाठी अशा मूल्यनिर्धारणाच्या परिणामासंबंधातील त्याच्या शिफारशी विद्यापीठाला कळवील आणि विद्यापीठ, त्या शिफारशीचे अनुपालन केल्याची सुनिश्चिती करण्यासाठी आवश्यक असतील अशा सुधारात्मक उपाययोजना हाती घेईल.

(६) जर पोट-कलम (५) अन्वये केलेल्या शिफारशीचे वाजवी वेळेच्या आत, अनुपालन करण्यात विद्यापीठाने कसूर केली असेल तर, शासनास, त्याला योग्य वाटतील असे निदेश देता येतील, जे विद्यापीठावर बंधनकारक असतील.

प्रायोजक मंडळाकडून विद्यापीठाचे विसर्जन.

५२. (१) प्रायोजक मंडळास, शासनास, विद्यापीठाच्या कर्मचाऱ्यांना व विद्यार्थ्यांना तशा आशयाची किमान एक वर्ष आगाऊ नोटीस देऊन विद्यापीठ विसर्जित करता येईल :

परंतु, नियमित पाठ्यक्रमाच्या विद्यार्थ्यांच्या शेवटच्या तुकडीने त्यांचा पाठ्यक्रम पूर्ण केल्यानंतरच आणि त्यांना पदव्या, पदविका किंवा, यथास्थिति, पुरस्कार प्रदान करण्यात आल्यानंतरच केवळ विद्यापीठाचे विसर्जन अंमलात येईल.

(२) विद्यापीठाचे विसर्जन केल्यावर, विद्यापीठाच्या सर्व मत्ता व दायित्वे ही, त्या त्या वेळी अंमलात असलेल्या इतर कोणत्याही कायद्याच्या तरतुदींच्या अधीन राहून, प्रायोजक मंडळाकडे निहित होतील.

विवक्षित परिस्थितींमध्ये राज्य शासनाचे विशेष अधिकार असणे.

५३. (१) जर विद्यापीठाने या अधिनियमाच्या कोणत्याही तरतुदींचे आणि त्याखाली केलेले कोणतेही नियम, परिनियम किंवा आदेश यांचे उल्लंघन केले आहे किंवा या अधिनियमान्वये शासनाने दिलेल्या कोणत्याही निदेशांचे उल्लंघन केले आहे किंवा या अधिनियमाच्या कलम ५ अन्वये दिलेल्या कोणत्याही हमींची अंमलबजावणी करण्याचे बंद केले आहे, किंवा विद्यापीठामध्ये आर्थिक गैरव्यवस्थापनाची किंवा कुप्रशासनाची परिस्थिती उद्भवली

आहे, असे शासनास दिसून आले तर, शासन, विद्यापीठाचे परिसमापन करण्याचा आदेश का देण्यात येऊ नये याबाबत पंचेचाळीस दिवसांच्या आत, कारणे दाखविण्यासाठी विद्यापीठास नोटीस काढील.

(२) शासनाची, जर पोट-कलम (१) अन्वये काढलेल्या नोटीशीवरील विद्यापीठाचे उत्तर मिळाल्यावर, या अधिनियमाच्या सर्व किंवा कोणत्याही तरतुदींचे आणि त्याखाली केलेले नियम, परिनियम किंवा आदेश यांचे उल्लंघन केले असल्याचे किंवा या अधिनियमान्वये शासनाने दिलेल्या निदेशांचे उल्लंघन केले असल्याचे किंवा या अधिनियमाच्या कलम ५ अन्वये दिलेल्या हमीची अंमलबजावणी करण्याचे बंद केले असल्याचे किंवा आर्थिक गैरव्यवस्थापनाचे अथवा कुप्रशासनाचे प्रथमदर्शनी प्रकरण असल्याबाबत खात्री पटली असेल तर, शासन, त्यास आवश्यक वाटेल अशी चौकशी करण्याचे आदेश देईल.

(३) शासन, पोट-कलम (२) खालील कोणत्याही चौकशीच्या प्रयोजनार्थ, कोणत्याही आरोपांची चौकशी करण्यासाठी आणि त्यावर अहवाल देण्यासाठी चौकशी अधिकाऱ्याची किंवा अधिकाऱ्यांची नियुक्ती करील.

(४) पोट-कलम (३) अन्वये नियुक्त केलेल्या चौकशी अधिकाऱ्याला किंवा अधिकाऱ्यांना, पुढील बाबीसंबंधात, १९०८ एखाद्या दाव्याची न्यायचौकशी करताना, दिवाणी प्रक्रिया संहिता, १९०८ खालील दिवाणी न्यायालयाकडे जे अधिकार चा ५. निहित केलेले असतात तसेच अधिकार असतील :-

(क) कोणत्याही व्यक्तीला समन्स पाठवणे व तिला उपस्थित राहण्यास भाग पाडणे आणि तिची शपथेवर तपासणी करणे ;

(ख) पुराव्यात सादर करता येईल अशा कोणत्याही दस्तऐवजाचा किंवा अन्य कोणत्याही वस्तूचा शोध घेण्यास आणि ती सादर करण्यास फर्माविणे ;

(ग) कोणत्याही न्यायालयातून किंवा कार्यालयातून कोणताही सार्वजनिक अभिलेख मागविणे ; आणि

(घ) नियमांद्वारे विहित करण्यात येईल अशी, इतर कोणतीही बाब.

२० (५) या अधिनियमान्वये चौकशी करणारा चौकशी अधिकारी हा किंवा चौकशी अधिकारी हे, फौजदारी १९७४ प्रक्रिया संहिता, १९७३ याचे कलम १९५ आणि प्रकरण २६ यांच्या प्रयोजनांसाठी दिवाणी न्यायालय असल्याचे चा २. मानण्यात येतील.

(६) पोट-कलम (३) अन्वये नियुक्त केलेल्या अधिकाऱ्याकडून किंवा अधिकाऱ्यांकडून चौकशी अहवाल प्राप्त झाल्यानंतर, जर विद्यापीठाने या अधिनियमाच्या सर्व किंवा कोणत्याही तरतुदींचे, त्याखाली केलेले नियम, परिनियम किंवा आदेश यांचे उल्लंघन केले आहे किंवा या अधिनियमान्वये शासनाने दिलेल्या कोणत्याही निदेशांचा भंग केला आहे किंवा कलम ५ अन्वये त्याने दिलेल्या हमीची अंमलबजावणी करण्याचे बंद केले आहे, किंवा विद्यापीठाच्या विद्याविषयक दर्जास धोका निर्माण होईल अशी, आर्थिक गैरव्यवस्थापनाची किंवा कुप्रशासनाची परिस्थिती विद्यापीठामध्ये उद्भवली आहे अशी शासनाची खात्री पटली तर, ते, विद्यापीठाचे परिसमापन करण्याचे प्रारंभिक आदेश देईल आणि प्रशासकाची नियुक्ती करील.

(७) पोट-कलम (६) अन्वये नियुक्त केलेल्या प्रशासकास, या अधिनियमाखालील नियामक मंडळाचे व व्यवस्थापन मंडळाचे सर्व अधिकार असतील आणि त्याने, त्यांची सर्व कर्तव्ये पार पाडणे भाग असेल आणि तो, विद्यापीठाच्या नियमित पाठ्यक्रमाच्या शेवटच्या तुकडीतील विद्यार्थी, त्यांचा पाठ्यक्रम पूर्ण करीपर्यंत आणि त्यांना पदवी, पदविका किंवा, यथास्थिति, पुरस्कार प्रदान करण्यात येईपर्यंत, विद्यापीठाचे कामकाज पाहील.

(८) नियमित पाठ्यक्रमांच्या शेवटच्या तुकडीतील विद्यार्थ्यांना पदवी, पदविका किंवा, यथास्थिति, पुरस्कार प्रदान करण्यात आल्यानंतर, प्रशासक, तशा आशयाचा अहवाल शासनाला सादर करील.

(९) शासन, पोट-कलम (८) खालील अहवाल प्राप्त झाल्यावर, शासकीय राजपत्रातील अधिसूचनेद्वारे, विद्यापीठ विसर्जित करणारा अंतिम आदेश काढील आणि अशी अधिसूचना प्रसिद्ध झाल्याच्या दिनांकापासून, ते विद्यापीठ विसर्जित होईल, आणि विद्यापीठाच्या सर्व मत्ता व दायित्वे, अशा दिनांकापासून प्रायोजक मंडळाकडे निहित होतील.

५४. या अधिनियमाच्या तरतुदींपैकी कोणत्याही तरतुदींचे उल्लंघन करणे हा अपराध ठरेल, आणि शिक्षा. विद्यापीठ तसेच, कलम १६ अन्वये विनिर्दिष्ट केलेले विद्यापीठाचे सर्व अधिकारी, तीन महिन्यांपेक्षा कमी नसेल परंतु, जी एक वर्षांपर्यंत असू शकेल इतक्या मुदतीच्या कारावासाच्या आणि पन्नास हजार रुपयांपेक्षा कमी नसेल, परंतु पाच लाख रुपयांपर्यंत असू शकेल इतक्या द्रव्यदंडाच्या शिक्षेस पात्र असतील :

परंतु, या कलमातील कोणत्याही गोष्टीमुळे, अधिनियमाच्या तरतुदींचे अनुपालन न केल्याबद्दल विद्यापीठाच्या परिसमापनाच्या कारवाईसह कोणतीही कारवाई,— मग ती दिवाणी असो किंवा फौजदारी असो,— सुरू करण्यापासून शासनास प्रतिबंध होतो, असा त्याचा अन्वयार्थ लावण्यात येणार नाही.

कंपन्यांनी ५५. (१) जेव्हा या अधिनियमाखालील किंवा त्याखाली केलेल्या नियमांखालील एखादा अपराध एखाद्या केलेले कंपनीने केला असेल त्याबाबतीत, असा अपराध करण्यात आला त्यावेळी जी व्यक्ती कंपनीची प्रभारी होती, आणि अपराध. कंपनीचे कामकाज चालवण्यास जबाबदार होती अशी प्रत्येक व्यक्ती तसेच कंपनी देखील, त्या अपराधाबद्दल दोषी असल्याचे मानण्यात येईल आणि त्यानुसार त्यांच्याविरुद्ध खटला दाखल केला जाण्यास आणि शिक्षा केली जाण्यास पात्र असेल :

परंतु, जर त्या व्यक्तीने, असा अपराध तिच्या नकळत घडला होता किंवा असा अपराध घडण्यास प्रतिबंध करण्यासाठी तिने सर्व वाजवी दक्षता घेतली होती असे शाबीत केले तर, या पोट-कलमात काहीही अंतर्भूत असले तरी, अशी कोणतीही व्यक्ती, कोणत्याही शिक्षेस पात्र ठरणार नाही.

(२) पोट-कलम (१) मध्ये काहीही अंतर्भूत असले तरी, जेव्हा या अधिनियमाखालील किंवा त्याखाली केलेल्या नियमांखालील कोणताही अपराध, एखाद्या कंपनीने केला असेल आणि तो अपराध, त्या कंपनीचा कोणताही संचालक, व्यवस्थापक, सचिव किंवा अन्य अधिकारी किंवा कर्मचारी यांनी किंवा त्यांच्या संमतीने किंवा मुकसंमतीने करण्यात आला असेल अथवा त्यांनी किंवा त्यांनी केलेल्या निष्काळजीपणामुळे घडून आला असेल त्याबाबतीत, असा संचालक, व्यवस्थापक, सचिव किंवा इतर अधिकारी किंवा कर्मचारी देखील त्या अपराधाबद्दल दोषी असल्याचे मानण्यात येईल आणि त्यांच्याविरुद्ध खटला दाखल केला जाण्यास आणि त्यानुसार शिक्षा केली जाण्यास पात्र असेल.

स्पष्टीकरण.— या कलमाच्या प्रयोजनार्थ,—

(क) “ कंपनी ” याचा अर्थ, निगम निकाय असा असून त्यामध्ये, विश्वस्त संस्थेचा, भागीदारी संस्थेचा, सोसायटीचा, संस्थेचा किंवा व्यक्तींच्या अन्य संघाचा समावेश होतो ;

(ख) (एक) भागीदारी संस्थेच्या संबंधात, “संचालक” याचा अर्थ, भागीदारी संस्थेतील भागीदार, असा आहे ; आणि

(दोन) एखादी सोसायटी, विश्वस्त संस्था, परिसंस्था किंवा व्यक्तींचा अन्य संघ किंवा व्यक्तींचा निकाय यांच्या संबंधात, “संचालक” याचा अर्थ, सोसायटीच्या, विश्वस्त संस्थेच्या, परिसंस्थेच्या किंवा अन्य संघाच्या, किंवा यथास्थिति, निकायाच्या कामकाजाच्या व्यवस्थापनासह सोसायटीच्या, विश्वस्त संस्थेच्या, परिसंस्थेच्या किंवा अन्य संघाच्या किंवा निकायाच्या नियमान्वये किंवा उप विधिअन्वये हितसंबंधित असलेली व्यक्ती, असा आहे.

नियम करण्याचा अधिकार.

५६. (१) शासनास, या अधिनियमाची प्रयोजने पार पाडण्यासाठी, **शासकीय राजपत्रात** प्रसिद्ध केलेल्या अधिसूचनेद्वारे, नियम करता येतील.

(२) या अधिनियमान्वये केलेला प्रत्येक नियम, तो करण्यात आल्यानंतर, शक्य तितक्या लवकर, राज्य विधानमंडळाचे अधिवेशन चालू असताना, एकाच अधिवेशनात किंवा लागोपाठच्या दोन किंवा अधिक अधिवेशनांत मिळून एकूण तीस दिवसांचा होईल इतक्या कालावधीकरिता सत्रासीन असताना, राज्य विधानमंडळाच्या प्रत्येक सभागृहापुढे ठेवण्यात येईल आणि ज्या अधिवेशनात तो अशा रीतीने ठेवण्यात आला असेल ते अधिवेशन किंवा त्याच्या लगतनंतरचे अधिवेशन समाप्त होण्यापूर्वी, त्या नियमात कोणताही फेरबदल करण्याबाबत दोन्ही सभागृहांचे एकमत होईल किंवा तो नियम करण्यात येऊ नये याबाबत दोन्ही सभागृहांचे एकमत होईल आणि तशा अर्थाचा त्यांचा निर्णय, **शासकीय राजपत्रात** अधिसूचित करतील तर, तो नियम, असा निर्णय, **शासकीय राजपत्रात** प्रसिद्ध केल्याच्या दिनांकापासून केवळ अशा फेरबदल केलेल्या स्वरूपातच अंमलात येईल किंवा, यथास्थिति, मुळीच अंमलात येणार नाही ; तथापि, अशा कोणत्याही फेरबदलामुळे किंवा विलोपनामुळे, त्या नियमान्वये यापूर्वी केलेल्या किंवा करण्याचे वर्जिलेल्या कोणत्याही गोष्टीच्या विधिग्राह्यतेस बाध येणार नाही.

५७. त्याकाळी अस्तित्वात असलेल्या शासकीय आदेशांनुसार किंवा शासननिर्णयांनुसार स्वयं-अर्थसहाय्यित संक्रमणकालीन ख्राजगी विद्यापीठ स्थापन करण्याची प्रक्रिया, या अधिनियमाच्या प्रारंभाच्या दिनांकास किंवा त्यापूर्वी एखाद्या विशिष्ट टप्प्यावर पूर्ण झाली असेल तर, या अधिनियमाच्या प्रारंभानंतर, या अधिनियमातील तरतुदीनुसार अशा पुढील टप्प्यापासून अशी प्रक्रिया नियमितपणे सुरू राहिल.

५८. (१) या अधिनियमाच्या प्रारंभाच्या दिनांकास व तेव्हापासून पुढील अधिनियम निरसित होतील :- निरसन व व्यावृत्ती.

(२) उक्त अधिनियमांचे निरसन झाले असले तरीही,—

(एक) या अधिनियमाच्या प्रारंभाच्या लगतपूर्वी विद्यमान विद्यापीठाचा कुलगुरू म्हणून पद धारण करणारी कोणतीही व्यक्ती, अशा प्रारंभापासून तत्सम विद्यापीठाचा कुलगुरू असेल आणि पूर्वोक्तप्रमाणे त्याचा पदावधी समाप्त होण्यापूर्वी, मृत्यू, राजीनामा किंवा अन्य कारणांमुळे तो कुलगुरू असण्याचे बंद झाला नसेल तर, त्याने असे पद धारण केले असते त्याप्रमाणे त्याचा पदावधी समाप्त होईपर्यंत विद्यमान विद्यापीठाचा कुलगुरू म्हणून उक्त पद धारण करण्याचे चालू राहिल आणि या अधिनियमाद्वारे किंवा त्या अन्वये तत्सम विद्यापीठाच्या कुलगुरूला प्रदान केलेल्या आणि त्याच्यावर सोपविण्यात आलेल्या सर्व अधिकारांचा वापर करण्याचे व सर्व कर्तव्ये पार पाडण्याचे चालू ठेविले ;

(दोन) या अधिनियमाच्या प्रारंभाच्या लगतपूर्वी घटित केलेल्या विद्यमान विद्यापीठाचे प्रत्येक प्राधिकरण हे, या अधिनियमाखालील तत्सम विद्यापीठाचे तत्सम प्राधिकरण असल्याचे मानण्यात येईल ;

(तीन) या अधिनियमाच्या प्रारंभाच्या लगतपूर्वीच्या दिनांकास विद्यमान विद्यापीठाचे, एकतर अधिकारी किंवा कर्मचारी (मग ते अध्यापन करणारे किंवा अन्य कर्मचारी असोत) म्हणून पद धारण करणारी प्रत्येक व्यक्ती, अशा दिनांकाच्या लगतपूर्वी, तिला ज्या लागू होत्या त्याच अटी व शर्तीवर, नियमितपणे पद धारण करील, आणि या अधिनियमाद्वारे किंवा त्या अन्वये तिला जे प्रदान करण्यात आलेले आहेत अशा अधिकारांचा वापर करील व अशी कर्तव्ये पार पाडील ;

(चार) कोणत्याही विद्यमान विद्यापीठाची सर्व जंगम किंवा स्थावर मालमत्ता, आणि सर्व हक्क, कोणत्याही प्रकारचे हितसंबंध, अधिकार व विशेषाधिकार हे, तत्सम विद्यापीठाकडे हस्तांतरित होतील आणि आणखी कोणत्याही हमीशिवाय तत्सम विद्यापीठाकडे निहित होतील आणि ज्या उद्दिष्टांसाठी व प्रयोजनांसाठी विद्यापीठ घटित करण्यात आले आहे त्या प्रयोजनांसाठी व उद्दिष्टांसाठी त्यांचा वापर करण्यात येईल ;

(पाच) विद्यमान विद्यापीठाने स्वीकारलेल्या किंवा त्यांना मिळालेल्या आणि या अधिनियमाच्या प्रारंभाच्या लगतपूर्वी त्यांनी धारण केलेल्या सर्व देणग्या, या अधिनियमाखालील तत्सम विद्यापीठाने

स्वीकारलेल्या किंवा त्याला मिळालेल्या किंवा त्याने धारण केलेल्या असल्याचे मानण्यात येईल आणि ज्या शर्तीवर अशा देण्या स्वीकारल्या किंवा मिळाल्या किंवा धारण केल्या होत्या त्या सर्व शर्ती, या अधिनियमाच्या तरतुदीपैकी कोणत्याही तरतुदीशी विसंगत असल्या तरीही, या अधिनियमान्वये विधिग्राह्य असल्याच्या मानण्यात येतील ;

(सहा) विद्यमान विद्यापीठाने या अधिनियमाच्या प्रारंभापूर्वी पत्करलेली आणि त्याच्या नावे वैधरीत्या अस्तित्वात असलेली सर्व कर्जे, दायित्वे व आबंधने, तत्सम विद्यापीठाकडून परतफेड करण्यात येतील व त्याची पूर्तता करण्यात येईल ;

(सात) या अधिनियमाच्या प्रारंभापूर्वी, विद्यमान विद्यापीठाच्या नावे केलेले कोणतेही मृत्यूपत्रित दान, बक्षिस, आबंधन किंवा विश्वस्त निधी यांचा अंतर्भाव असलेले कोणतेही इच्छापत्र, विलेख किंवा अन्य दस्तऐवज यांचा, या अधिनियमाच्या प्रारंभास व तेव्हापासून, त्यात जणू काही विद्यमान विद्यापीठाऐवजी तत्सम विद्यापीठाचे नाव दिलेले आहे असे समजून अन्वयार्थ लावण्यात येईल ;

(आठ) कोणत्याही अधिनियमितीमधील किंवा कोणत्याही अधिनियमिती अन्वये काढलेल्या इतर संलेखांतील कोणत्याही विद्यमान विद्यापीठाच्या सर्व संदर्भांचा, जणू काही तो तत्सम विद्यापीठाचा संदर्भ आहे असे समजून, त्याचा अन्वयार्थ लावण्यात येईल ;

(नऊ) या अधिनियमाच्या प्रारंभाच्या लगतपूर्वी कोणत्याही विद्यमान विद्यापीठाच्या बाबतीत, उक्त अधिनियमान्वये जे विद्यापीठाचे मान्यताप्राप्त अध्यापक होते असे अध्यापक, या अधिनियमान्वये आणि अधिनियमाच्या प्रयोजनार्थ, तत्सम विद्यापीठाचे मान्यताप्राप्त अध्यापक असल्याचे मानण्यात येतील आणि या अधिनियमानुसार नवीन मान्यता देण्यात येईपर्यंत, ते असे मान्यताप्राप्त अध्यापक म्हणून असण्याचे चालू राहतील ;

(दहा) कोणत्याही विद्यमान विद्यापीठाच्या बाबतीत, उक्त अधिनियमान्वये केलेले सर्व नियम, परिनियम, आदेश किंवा विनियम, जेथवर ते या अधिनियमाच्या तरतुदीशी विसंगत नसतील तेथवर, अंमलात असण्याचे चालू राहतील आणि या अधिनियमाखाली केलेल्या नियमांद्वारे, परिनियमांद्वारे, आदेशांद्वारे किंवा विनियमांद्वारे ते अधिक्रमित करण्यात येईपर्यंत अथवा त्यात फेरबदल करण्यात येईपर्यंत, ते, तत्सम विद्यापीठाच्या किंवा यथास्थिति, त्या विद्यापीठाच्या कोणत्याही प्राधिकरणाच्या बाबतीत, या अधिनियमान्वये करण्यात आले असल्याचे मानण्यात येतील ;

(अकरा) उक्त अधिनियमांपैकी कोणत्याही अधिनियमान्वये कोणत्याही प्राधिकरणाने दिलेल्या किंवा काढलेल्या सर्व नोटिसा व आदेश हे, जेथवर ते या अधिनियमाच्या तरतुदीशी विसंगत नसतील तेथवर, अंमलात असण्याचे चालू राहतील आणि या अधिनियमान्वये ते अधिक्रमित करण्यात येईपर्यंत अथवा त्यांत फेरबदल करण्यात येईपर्यंत तत्सम प्राधिकरणाने दिलेले आदेश किंवा काढलेल्या नोटिसा असल्याचे मानण्यात येतील :

परंतु, या कलमाद्वारे निरसित केलेल्या अधिनियमांपैकी कोणत्याही अधिनियमान्वये केलेले किंवा काढलेले आणि या अधिनियमाच्या प्रारंभाच्या लगतपूर्वी अंमलात असलेले कोणतेही नियम, परिनियम, आदेश, विनियम, नोटिसा अथवा आदेश हे, या अधिनियमान्वये असे नियम, परिनियम, आदेश, विनियम, नोटीस किंवा आदेश नियम करण्याचा अथवा काढण्याचा अधिकार, वेगळ्या प्राधिकरणात अथवा मंडळात किंवा अधिकाऱ्याकडे निहित आहे या, अथवा त्याचा प्रतिपाद्य विषय हा, या अधिनियमान्वये करावयाच्या दुय्यम विधिविधानाच्या अथवा संलेखाच्या वेगळ्या स्वरूपात अनुज्ञेय आहे केवळ या कारणांवरून या अधिनियमाच्या तरतुदीशी विसंगत आहे असे मानण्यात येणार नाही.

५९. (१) या अधिनियमाच्या तरतुदी अंमलात आणताना, कोणतीही अडचण उद्भवल्यास, शासनास, प्रसंगानुरूप उद्भवेल त्याप्रमाणे, ती अडचण दूर करण्यासाठी त्यास आवश्यक किंवा इष्ट असल्याचे वाटेल अशी या अधिनियमाच्या तरतुदीशी विसंगत नसलेली कोणतीही गोष्ट, शासकीय राजपत्रात प्रसिद्ध केलेल्या आदेशाद्वारे करता येईल :

अडचणी दूर करण्याचा अधिकार.

परंतु, या अधिनियमाच्या प्रारंभाच्या दिनांकापासून दोन वर्षांचा कालावधी समाप्त झाल्यावर, असा कोणताही आदेश काढण्यात येणार नाही.

(२) पोट-कलम (१) अन्वये काढलेला प्रत्येक आदेश, तो काढण्यात आल्यानंतर, शक्य तितक्या लवकर, राज्य विधानमंडळाच्या प्रत्येक सभागृहासमोर मांडण्यात येईल.